

BEHOEFTEMETING POTENTIELE DOELGROEPEN BVE ROTTERDAM

- eindrapport -

dr. A. Odé
drs. M. Brink

Amsterdam, juli 2002
Regioplan publikatienr. 474

Regioplan Onderzoek Advies en Informatie
Max Euweplein 36
1017 MB Amsterdam
Tel. : 020 - 6277166
Fax : 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan Onderzoek
Advies en Informatie B.V. in opdracht van de DSO
Rotterdam/gemeente Rotterdam.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting	I
1 Opzet en verantwoording.....	1
1.1 Inleiding.....	1
1.2 Uitwerking van de onderzoeksvragen.....	1
1.3 Aanpak van het onderzoek.....	2
1.4 Beschrijving van de data.....	8
1.5 Opbouw van het onderzoek	9
2 De doelgroepen nader bekeken.....	11
2.1 De demografische achtergrond	11
2.2 De doelgroepen naar etnische herkomst	12
2.3 De maatschappelijke positie van de doelgroepen	13
2.4 Maatschappelijke betrokkenheid	16
2.5 Conclusie	18
3 Behoefte aan onderwijs.....	21
3.1 Scholingsbehoefte per doelgroep.....	21
3.2 De behoefte aan onderwijs in relatie tot het volgen aan onderwijs	24
3.3 Motivatie voor het willen volgen van onderwijs	24
3.4 Belemmeringen ten aanzien van het volgen van onderwijs.....	26
3.5 Conclusie	28
4 Deelname aan het onderwijs	31
4.1 Onderwijservaring in Nederland.....	31
4.2 Huidige deelname aan het onderwijs	32
4.3 De motivatie voor het deelnemen aan onderwijs.....	34
4.4 Conclusie	35
5 Bekendheid met het BVE-onderwijs	37
5.1 Bekendheid met het ROC's	37
5.2 Bekendheid met Albada Collega	38
5.3 De bekendheid met het ROC Zadkine	42
5.4 Verschillen tussen het Albada en het ROC Zadkine.....	47
5.5 De bekendheid gerelateerd aan de behoefte en deelname aan het onderwijs	47
5.6 Conclusie	49

6	De uitkomsten naar achtergrondvariabelen	51
6.1	Behoeftte aan het volgen van onderwijs	51
6.2	Deelname aan het onderwijs	54
6.3	Bekendheid met het Albeda en ROC Zadkine	57
6.4	De relatie tussen de bekendheid en de behoefte	64
6.5	Conclusie	65
7	Conclusie	67
7.1	De behoefte aan onderwijs.....	67
7.2	De deelname aan onderwijs	68
7.3	De kennis van de Regionale Opleidingscentra	69
7.4	De kennis van de Regionale Opleidingscentra en de behoefte en deelname aan Onderwijs.....	70
	Literatuurlijst	73

VOORWOORD

Voor u ligt het rapport over de potentiële doelgroepen van de Beroeps- en Volwassenen Educatie (BVE) te Rotterdam. Ingegaan is op een aantal kenmerken van deze groepen, in het bijzonder met betrekking tot de kennis van het BVE-onderwijs, de behoefte hieraan deel te nemen en de belemmeringen om dit daadwerkelijk te realiseren.

Opdrachtgever van dit onderzoek is de Dienst Stedelijk Onderwijs te Rotterdam. De onderzoekers willen benadrukken dat zij op een uiterst prettige wijze hebben samengewerkt met deze dienst, in dit verband vertegenwoordigd door mevrouw. E. Nemeth.

Het veldwerk is zeer omvattend geweest. De vele interviews, zowel op straat als aan huis, zijn afgenomen door Colourview. Dit bureau heeft zich zeer coöperatief en flexibel opgesteld, waardoor het mogelijk was de afzonderlijke doelgroepen zo goed als mogelijk te benaderen. Tevens willen we Desan Marktonderzoek BV danken voor hun inzet. Laatstgenoemde bureau heeft de telefonische enquêtes verzorgd.

Binnen RegioPlan gaat onze dank uit naar de heer B. Beekman voor zijn ondersteunende werkzaamheden. Evenzo danken wij mevrouw R. Bohla, mevrouw L. den Os en mevrouw J. Vermaak voor hun secretariële ondersteuning.

Amsterdam, 9 juli 2002

Arend Odé
Projectleider RegioPlan OAI

SAMENVATTING

In deze studie is ingegaan op een aantal aspecten van scholing voor een aantal onderscheiden groepen in Rotterdam. De aspecten hebben betrekking op de behoefte aan onderwijs, de deelname aan onderwijs en de kennis van onderwijsmogelijkheden. De groepen zijn geïdentificeerd op basis van het doelgroepenbeleid zoals onderscheiden voor het BVE-onderwijs. De belangrijkste onderzoeksopdracht bestond eruit om na te gaan of er behoefte aan educatie bestaat onder groepen aan de onderkant van de maatschappelijke ladder in deze gemeente. Daarbij is tevens nagegaan in hoeverre de twee Regionale Opleidingscentra deel uitmaken van de ‘mental map’ van deze groepen.

Aan de hand van een grootschalig veldwerk zijn ongeveer 800 respondenten huis-aan-huis of op centrale plaatsen geïnterviewd. Een klein gedeelte is via een telefonische enquête bereikt. Het streven hierbij was gericht om zoveel als mogelijk respondenten te bereiken die momenteel geen onderwijs volgen. De resultaten kunnen dan op een later tijdstip worden vergeleken met de monitorgegevens van de gemeente Rotterdam. Dit streven is voor een belangrijk gedeelte gelukt. Ruim zeventig procent van de benaderde respondenten volgde op het moment van het interview geen cursus of opleiding. Van de respondenten die wel aangaf aan educatie deel te nemen, is een aanzienlijk gedeelte nieuwkomer (waarvoor een verplichting om onderwijs te volgen geldt).

Het streven naar evenredige verdeling van respondenten over de afzonderlijke doelgroepen is minder eenvoudig gebleken. In het bijzonder moeten we vaststellen dat enkele categorieën, ondanks de extra inspanningen die zijn verricht, slechts een beperkte respons hebben opgeleverd. Dit geldt in het bijzonder voor de nieuwkomers, vluchtelingen en laag opgeleide autochtonen. Mede om deze reden hebben we de elf onderscheiden doelgroepen in tweede instantie samengevoegd tot een kleiner aantal sociaal-demografische en maatschappelijke categorieën. Gebleken is dat vooral leeftijd, etnische herkomst en maatschappelijke positie belangrijke onderliggende variabelen vormen om de verschillen in uitkomsten te begrijpen.

Een korte schets per doelgroep

Nieuwkomers tonen naar verhouding veel behoefte aan educatie (bijna tweederde geeft dit te kennen). Hierbij bestaat vooral interesse voor taalcursussen en middelbaar en hoger beroepsonderwijs. Belemmeringen die worden genoemd, liggen in de sfeer van kinderopvang en zorgtaken. Ook de huidige deelname aan het onderwijs blijkt op een hoog niveau te liggen, in het bijzonder wordt in grote getale deelgenomen aan onderwijs in de Nederlandse taal (mede vanwege de WIN). De bekendheid met beide Regionale Opleidingscentra te Rotterdam is groot. In het bijzonder betreft dit kennis over het Albeda College. Uitgesplitst naar

opleiding, blijken nieuwkomers vooral op de hoogte te zijn van het aanbod van taal- en beroepsonderwijs door de ROC's. In de beeldvorming zijn deze instellingen er met name voor allochtonen en volwassenen. Eén op de vijf nieuwkomers is actief in een vereniging of organisatie. Zij hebben nauwelijks autochtone vrienden en kennissen.

Oudkomers met een primair opvoedende taak geven aan relatief weinig behoefte aan educatie te hebben. Ongeveer een derde van deze respondenten spreekt deze wens uit. Hierbij wordt dan met name aan een taalcursus op een wijk- of buurtcentrum gedacht. De motivatie om een cursus te volgen is vooral persoonlijke ontwikkeling en in iets mindere mate het vinden van werk. Als enige doelgroep noemen zij ook het helpen van de kinderen bij huiswerk als motivatie. Onder deze oudkomers bevindt zich een grote groep die belemmeringen ziet voor het daadwerkelijk deelnemen aan educatie. Deze belemmeringen houden verband met kinderopvang en opvoedingstaken. In de praktijk neemt een zeer kleine groep aan educatie deel (in het bijzonder aan taalonderwijs). De bekendheid met (één van) beide ROC's is gering; meer dan de helft van deze potentiële doelgroep is onbekend met het bestaan van beide ROC's. De bekendheid beperkt zich dan tot het beroepsonderwijs. Van het taalaanbod is slechts een kleine minderheid op de hoogte. Deze categorie oudkomers associeert het onderwijs bij ROC's dan ook lang niet altijd met de allochtone doelgroep. Slechts een derde meent dat deze instellingen zich ook op etnische minderheden richten. De gedachte dat deze centra er vooral voor jongeren zijn, doet meer opgeld.

De oudkomers opvoeder zijn weinig actief in vereniging of organisatie. Veruit de meesten van hen hebben geen autochtone vrienden of kennissen.

Werkloze oudkomers tonen weinig behoefte aan educatie (25%). Het leren van de Nederlandse taal blijkt in de grootste behoefte te voorzien. Hierbij wordt dan in het bijzonder het wijk- of buurtcentrum genoemd. Diegenen die wel een cursus willen volgen, willen dat vooral doen om hun kansen op werk te vergroten en te werken aan hun persoonlijke ontwikkeling. Een relatief grote groep (ruim 70%) ziet echter concrete belemmeringen op weg naar daadwerkelijke deelname aan educatie. Deze houden vooral verband met de (vermeende) hoge kosten en het gebrek aan vooropleiding. Ook feitelijk is sprake van een zeer geringe participatie in het onderwijs. Zij die wel deelnemen, doen meestal een taalcursus. De bekendheid met beide ROC's is beperkt; een meerderheid is niet op de hoogte van het bestaan van deze opleidingscentra. Overeenkomstig de groep allochtonen met een opvoedende taak, meent ook deze categorie dat de Regionale Opleidingscentra zich vooral op volwassenen en jongeren richten. Minder dan de helft van de respondenten koppelt het onderwijsaanbod aan de allochtone doelgroep.

Een op drie werkloze oudkomers is actief in een vereniging of organisatie. Dat is relatief hoog. Een kwart van de oudkomers heeft Nederlandse vrienden of kennissen.

Vluchtelingen demonstreren een grote behoefte aan educatie. Bijna de helft van de respondenten spreekt deze wens uit. Het leren van de Nederlandse taal staat hierbij voorop. De belangrijkste reden waarom vluchtelingen onderwijs willen volgen, is het vergroten van hun kans op de arbeidsmarkt. Toch worden er ook belemmeringen genoemd om daadwerkelijk deel aan onderwijs te kunnen nemen. Deze houden verband met de vermeende hoge kosten en de gedachte dat de vooropleiding niet zou volstaan. In de praktijk neemt een verhoudingsgewijs grote groep deel aan educatie. Het gaat dan vooral om het volgen van een taal cursus. Deze doelgroep is verhoudingsgewijs goed op de hoogte van het bestaan van het Albeda College. De bekendheid met het ROC Zadkine ligt op een lager niveau. Binnen de ROC's worden dan het taal- en beroepsonderwijs genoemd. Van andere programma's is men nauwelijks op de hoogte. In de beeldvorming zijn de ROC's er volgens de vluchtelingen vooral voor allochtonen. In mindere mate geldt dit ook voor volwassenen en jongeren. Een op de vijf vluchtelingen is actief in een vereniging of organisatie. De vluchtelingen hebben nauwelijks autochtone vrienden of kennissen.

De groep **laag opgeleide autochtonen** toont naar verhouding weinig behoefte aan het volgen van educatie. Met nog geen twintig procent ligt dit percentage op het laagste niveau van alle doelgroepen, de groep ouderen uitgezonderd. Niettemin is er een relatief grote groep die geen belemmeringen opwerpt voor het volgen van een opleiding. Het meest nog wordt het gebrek aan tijd genoemd als obstakel voor daadwerkelijke participatie. Diegene die wel een cursus zouden willen volgen, noemen zeer verschillende cursussen. Overeenkomstig de geringe behoefte is ook de feitelijke deelname aan onderwijs zeer beperkt (bijna 10% volgt momenteel onderwijs). De bekendheid met beide opleidingscentra ligt evenmin op een hoog niveau; ruim tweevijfde is niet op de hoogte van het bestaan van de ROC's. Laag opgeleide autochtonen hebben nog de meeste kennis van het beroepsonderwijs. In de beeldvorming zijn deze instellingen er voor vooral volwassenen en jongeren. In mindere mate wordt ook aan de allochtone doelgroep gedacht.

Een derde van de laag opgeleide autochtonen is actief in een vereniging of organisatie.

De **opvoeders met een laag inkomen** tonen geen bovenmatige behoefte aan educatie. Slechts een derde geeft aan onderwijs te willen volgen, het liefst een beroepsopleiding in verschillende sectoren. De redenen om een cursus te volgen zijn het vergroten van de kansen op werk en persoonlijke ontwikkeling. Belemmeringen worden gezocht in de (onvoldoende) mogelijkheden van kinderopvang en de huidige zorgtaken. Momenteel is de deelname aan educatie dan ook uiterst laag. Daar waar wel wordt geparticipeerd, gaat het veelal om kortlopende vak- of beroepscursussen. Wel is een relatief grote groep (een ruime meerderheid) bekend met beide ROC's. In het bijzonder geldt dit voor het Albeda College. Onderverdeeld naar de onderwijsprogramma's, blijkt dat deze doelgroep alleen op de hoogte is van het beroepsonderwijs; de overige programma's kennen deze (vooral autochtone) opvoeders nau-

welijks. In de beeldvorming zijn de ROC's er vooral voor jongeren en in mindere mate ook voor volwassenen.

De opvoeders met een lage inkomen zijn relatief het meest actief in verenigingen of organisaties. Ook hebben ze bijna allemaal autochtone vrienden en kennissen.

Voortijdig schoolverlaters hebben grote behoefte aan onderwijs; de helft van deze doelgroep geeft dit aan. Uitgesplitst naar type onderwijsinstelling, blijken deze respondenten vooral behoefte te hebben aan een opleiding bij overige (reguliere) onderwijsinstellingen (en niet zozeer bij het ROC, een wijkcentrum of de volksuniversiteit). Het gaat hierbij om beroepsonderwijs op bijvoorbeeld hbo-niveau. De redenen om onderwijs te willen volgen zijn het vergroten van kansen op werk en persoonlijke ontwikkeling. Belemmeringen worden in slechts geringe mate opgevoerd. Opvallend is de grootscheepse deelname aan educatie. Bijna de helft van deze doelgroep heeft na voortijdige uitval weer weten aan te sluiten bij het onderwijs. De bekendheid met de ROC's is wijdverbreid (voor het Albeda College is dit zelfs meer dan negentig procent). Wel is men vooral bekend met het beroepsonderwijs; de kennis van taalonderwijs, het VAVO-onderwijs of andere richtingen is beduidend geringer. In de beeldvorming van deze jonge doelgroep zijn ROC's er vooral voor volwassenen en jongeren. Een kwart van de voortijdig schoolverlaters is actief in een vereniging of organisatie. Bijna alle jongeren hebben autochtone vrienden of kennissen.

Volwassenen die het algemeen vormend onderwijs willen inhalen, tonen een (haast vanzelfsprekend) grote behoefte aan educatie. Het verbaast niet dat zij vooral VAVO-opleidingen en taalcursussen willen volgen, bij voorkeur op het ROC (op grond hiervan is deze groep ook geselecteerd). De redenen om onderwijs te volgen is vooral het stimuleren van de persoonlijke ontwikkeling. Een relatief kleine groep voert belemmeringen aan voor daadwerkelijke deelname; alleen de factor tijd speelt volgens sommigen een nadelige rol. Aangaande de huidige deelname aan educatie ligt dit op een zeer hoog niveau. De aanvraag van informatie heeft dus voor de overgrote meerderheid geresulteerd in feitelijke deelname. Het gaat hierbij uitsluitend om educatie bij het ROC. De bekendheid met beide onderwijsinstellingen is bijna honderd procent. Wel is de kennis van andere programma's dan het beroepsonderwijs gering. Volgens deze doelgroep zijn de ROC's er vooral voor volwassenen en jongeren. De allochtone doelgroep wordt in dit verband beduidend minder vaak genoemd.

Een derde van de volwassenen voor het tweede kans onderwijs is actief in een vereniging of organisatie. De meesten hebben autochtone vrienden en kennissen.

Ouderen geven te kennen zeer weinig behoefte aan educatie te hebben. Zij hebben de minste behoefte van alle onderscheiden doelgroepen. Minder dan vijf procent van deze doelgroep toont wel aan behoefte aan onderwijs. In het bijzonder gaat het dan om taalonderwijs om zichzelf verder te ontwikkelen. Belemmerende factoren spelen naar verhouding een geringe

rol. De feitelijke deelname is niettemin erg beperkt. De ouderen die wel deelnemen, doen dat vrijwel allemaal in de vorm van een taal cursus, meestal in een buurt- of wijkcentrum. Ouderen zijn relatief onbekend met de ROC's. Slechts een vijfde van deze doelgroep is op de hoogte van het bestaan ervan. Ook de kennis van het taalonderwijs bij deze opleidingscentra is gering. In de beeldvorming van deze doelgroep richten de ROC's zich vooral op de jongeren.

De ouderen zijn enigszins actief in een vereniging of organisatie. Bijna tweederde van hen heeft autochtone vrienden of kennissen.

De **werkende Oudkomers** hebben relatief veel behoefte aan onderwijs (45%). Taalonderwijs wordt als meest wenselijk beschouwd. De belangrijkste reden om een cursus te willen volgen is de persoonlijke ontwikkeling. Belemmeringen houden vooral verband met het gebrek aan tijd. In de praktijk neemt dan ook slechts een zeer klein gedeelte (ruim 10%) deel aan educatie. Taal en overige beroepscursussen zijn dan nog het meest van belang, zowel bij het ROC als overige reguliere opleidingscentra. De bekendheid met de ROC's ligt op een gemiddeld niveau. Wel beperkt deze zich overwegend tot het beroepsonderwijs. In de beeldvorming van deze oudkomers zijn de Regionale Opleidingscentra er vooral voor de jongeren en volwassenen en in beduidend mindere mate voor de allochtone doelgroep.

Bijna een derde van de werkende oudkomers is actief in een vereniging of organisatie. Bijna een derde heeft ook autochtone vrienden of kennissen.

De **laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie**. Deze groep wijkt af van de overige allochtone doelgroepen omdat zij reeds in Nederland aan het reguliere onderwijs hebben deelgenomen. De behoefte aan onderwijs bij het ROC ligt dan ook op een relatief laag niveau. Wel bestaat behoefte aan het volgen van middelbaar en hoger beroepsonderwijs. De reden voor het willen volgen van een opleiding is het vergroten van de kans op werk en persoonlijke ontwikkeling. Van belang is dat deze groep reeds veel meer geïntegreerd is in de Nederlandse samenleving dan de eerste generatie allochtonen. Dit uit zich onder meer in de kennis van de Nederlandse taal en de contacten die zij met autochtone Nederlanders onderhouden. De tweede generatie is naar verhouding goed op de hoogte van het bestaan van beide ROC's. Dit gaat in het bijzonder op voor het beroepsonderwijs en de afdeling Economie en Administratie. De gedachte is dat opleidingscentra er vooral voor allochtonen, volwassenen als jongeren zijn.

De grotere mate van integratie blijkt ook uit het feit dat een veel grotere deel van deze doelgroep autochtone vrienden of kennissen heeft (namelijk 50%) dan de andere geheel allochtone groepen. De laag opgeleide tweede generatie allochtonen zijn echter tevens het minst actief in vereniging of organisatie van alle onderscheiden doelgroepen.

Resultaten in vergelijking met andere studies

De vraag of de uitkomsten van dit onderzoek aansluiten bij bevindingen elders gedaan is slechts gedeeltelijk te beantwoorden. Juist vanwege de gedetailleerde afbakening van onderzoeksgroepen zijn er patronen naar voren gebracht die elders vaak op een meer algemeen of hoger schaalniveau worden blootgelegd. Dit neemt niet weg dat de onderscheiden doelgroepen onderling vaak grote overeenkomsten vertonen, zowel naar etnische herkomst, opleidingsachtergrond als maatschappelijke positie.

Indien we uitgaan van deze gemeenschappelijke kenmerken, dan blijkt dat de onderzoeksuitkomsten in sterke mate overeenkomen met die van andere studies. De volgende patronen vallen hier bij in het bijzonder op:

Autochtonen blijken over het algemeen beter op de hoogte van educatiemogelijkheden dan allochtonen. Dat etnische herkomst een factor van betekenis is voor de kennis van de Nederlandse kerninstituten, is door Dagevos e.a. (1999) diepgaand geïnventariseerd. Op basis van voornoemde en andere studies dienen we vast te stellen dat de kwaliteit van sociale netwerken voor allochtonen vaak op een relatief laag niveau ligt. Anders gezegd, veel allochtonen ontberen contacten in hun directe netwerk die van belang zijn voor nieuwe informatie om middels school of arbeid hoger op te komen. In deze studie is de maatschappelijke integratie van de meeste allochtone doelgroepen zeer beperkt gebleken. Niettemin zien we ook voor de autochtone doelgroep dat zich categorieën onderscheiden met een zeer gering aspiratieniveau op het gebied van educatie. In het bijzonder scharen zich hier de laag opgeleide autochtonen, ouderen en de opvoeders met een laag inkomen onder. De behoefte aan educatie is klein, evenals de feitelijke deelname. De belemmeringen voor het daadwerkelijk volgen van onderwijs zijn daarentegen erg groot. Dat ook deze groep autochtonen tot de achterstandsgroepen behoren alwaar de aansluiting met school en werk problematisch is, sluit aan bij het uitgebreide sociologisch onderzoek dat onder deze groepen is gedaan (o.a. Van Kemnade, Lagerweij, Leune en Ritzen, 1986).

De groepen oudkomers vertonen over het algemeen een grotere afstand tot het onderwijs dan de groepen die zich recenter in Nederland hebben gevestigd, in het bijzonder de nieuwkomers en vluchtelingen. Uit verschillende studies (o.a. Brink e.a., 2002, Martens en Weijers, 2000) blijkt dat hiervoor twee factoren een rol spelen. In de eerste plaats is het opleidingsniveau van de laatstgenoemde categorieën over het algemeen hoger dan voor de groepen die reeds langer in Nederland verblijven. In de tweede plaats hebben nieuwkomers en vluchtelingen met de Wet Inburgering Nieuwkomers van meet af aan kennis gemaakt met het Nederlandse onderwijssysteem. Hoewel er vanaf 1999 ook een regeling voor oudkomers bestaat, is het bereik van oudkomers geringer dan van nieuwkomers. Zoals vele migratiestudies ons tonen (o.a. Van Amersfoort en Penninx, 1993, Lucassen en Penninx, 1985), hebben vooral migranten die zich reeds decennia geleden om economische redenen in Nederland vestigden,

nauwelijks onderwijs gevolgd in Nederland. Dat men de aansluiting bij het onderwijs mist, is ook in deze studie duidelijk geworden. De kennis van onderwijs is gering, de deelname beperkt en de belemmeringen om dit mogelijk in de toekomst te doen naar verhouding groot. Voor de werkende oudkomers is het beeld overigens gunstiger.

Tenslotte is duidelijk geworden dat de eerste generatie allochtonen over het algemeen minder kennis heeft van het Nederlandse onderwijssysteem dan de tweede generatie. Gegeven het feit dat de tweede generatie aan het reguliere onderwijs heeft deelgenomen, spreekt deze constatering voor zichzelf. Van belang is echter dat de tweede generatie over het algemeen de Nederlandse taal goed beheerst en dan ook een andere behoeftepatroon ten aanzien van het gewenste onderwijs vertoont (Martens, 1999; Odé en Martens, 2000). Het gaat niet zozeer om het leren van taal maar om deelname aan het reguliere beroepsonderwijs. Toch werpt een aanzienlijke groep belemmeringen op voor het daadwerkelijk deelnemen aan onderwijs. Uit diverse studies (o.a. Dagevos e.a., 1999; Odé, 2002; Veenman, 1996) weten we dat vele laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie een min of meer extrinsieke arbeidsmotivatie vertonen. Dit impliceert dat langdurige investeringen in het onderwijs vaak onder druk staan van de wens om vroegtijdig economisch zelfstandig te zijn. Werk, vaak van laagwaardige kwaliteit, wordt dan ook op jeugdige leeftijd geaccepteerd ten kost van het volgen van onderwijs.

1 OPZET EN VERANTWOORDING

1.1 Inleiding

De gemeente Rotterdam hoopt door middel van het opzetten van een monitor voor beroeps- en volwasseneducatie (kortweg: BVE-monitor) de instroom, deelname, uitval en uitstroom van participanten aan het ROC-onderwijs in beeld te krijgen. Zodoende verkrijgt de gemeente inzicht in het bereiken en vasthouden van de verschillende doelgroepen waarop de twee ROC's in Rotterdam hun onderwijsaanbod richten. Dat zich hierin problemen voordoen wordt algemeen erkend. Kort gesteld, weet de potentiële doelgroep de weg naar de Regionale Opleidingscentra maar mondjesmaat te vinden.

In eerste instantie richt de BVE-monitor zich alleen op de sector Educatie binnen de ROC's. De beroepsopleidingen worden mogelijk op een later moment betrokken. Om een beter zicht te krijgen op zowel het bereik als de scholingsbehoefte van de potentiële doelgroepen voor Educatie buiten de muren van de ROC's heeft de gemeente Rotterdam zich uitgesproken voor aanvullend onderzoek. Dit onderzoek treft u in het onderhavige rapport aan. Hierbij is verslaglegging gedaan van de kennis over en behoefte aan onderwijs onder een aantal categorieën die voor het doelgroepenbeleid van de gemeente in aanmerking komen.

In een latere fase zullen de respondenten nogmaals benaderd worden voor een kort aanvullend onderzoek. Op deze wijze kan een aantal verschillen met betrekking tot opleiding en maatschappelijke positie worden opgetekend voor de groep die wel en geen opleiding aan het ROC volgt. Hierbij zal tevens gebruik worden gemaakt van de (BVE-)monitoregegevens van de gemeente Rotterdam. Daarnaast zal het onderzoek ingaan op het bestaan en de werking van wervingskanalen door ROC's. Er bestaat tot dusverre namelijk weinig zicht op de effectiviteit van deze wervingskanalen. Ook deze bevindingen zullen deel uitmaken van het definitieve verslag na de tweede meting. Naar verwachting zal deze in het najaar van 2003 plaatsvinden.

1.2 Uitwerking van de onderzoeksvragen

De gemeente Rotterdam heeft een viertal doelstellingen onderscheiden. In het onderstaande geven wij deze in uitgebreide en enigszins gewijzigde vorm weer.

Deze zijn:

1. Inzicht verkrijgen in de verhouding tussen de omvang van potentiële doelgroepen in Rotterdam en de daadwerkelijke deelname aan Educatie.

2. Inzicht in de bekendheid met Educatie, de scholingsbehoefte en opleidingsmogelijkheden van de ROC's binnen de potentiële doelgroepen van Educatie.
3. Inzicht in het soort wervingskanalen en effectiviteit ervan van de ROC's.
4. Maatschappelijke positie van mensen uit de potentiële doelgroepen en feitelijke participanten vergeleken.

De verslaglegging van dit onderzoek heeft vooral betrekking op de tweede onderzoeksvraag. Daarnaast komt de maatschappelijke positie van de potentiële doelgroep in deze tussenrapportage aan de orde. De overige vragen zullen - tezamen met de tweede meting - in 2003 worden beantwoord.

Bij de bestudering van de bekendheid met en behoefte aan onderwijs is gebruik gemaakt van een uitgebreide vragenlijst. Daarnaast wordt inzichtelijk gemaakt welke drempels voor toetreding aan dergelijke programma's er bij de respondenten bestaan. Ook is in deze vragenlijst ingegaan op de maatschappelijke positie van de respondenten. Ter definiëring hiervan is vooral gebruik gemaakt van de variabelen welke deel uitmaken van de BVE-monitor. Meer specifiek gaat het om inkomenspositie, opleidingsniveau en arbeidsmarktpositie. Bij de beoordeling van de maatschappelijke positie is bovendien rekening gehouden met verschillen in leeftijd, geslacht en gezinssamenstelling.

1.3 Aanpak van het onderzoek

In het onderhavige onderzoek zijn de gegevens verzameld aan de hand van een panelstudie. In deze panelstudie is informatie over het gedrag en preferenties verzameld van de potentiële doelgroep die, zo is de verwachting, in overgrote meerderheid niet aan het ROC-onderwijs deelneemt. Alvorens iets nader op de inhoud in te gaan, volgt een korte toelichting op de methodiek die bij panelstudie is gebruikt. Hierbij gaat het om het afbakenen van de potentiële doelgroep (I), de wijze waarop de informatie is verkregen (II) en de omvang van de steekproef (III). Daarna volgt een korte toelichting op de onderwerpen die aan de orde komen (IV).

I Afbakening potentiële doelgroep

De vraag naar onderwijs voor volwassenen in Rotterdam is groter dan de gemeente kan financieren. De gemeente heeft daarom een keuze gemaakt voor bepaalde doelgroepen¹. Deze

¹ Bij de definitie van de doelgroepen is uitgegaan van de definities zoals vastgesteld in de publicatie Monitor Beroepsonderwijs en Volwasseneducatie (BVE). Doelgroepen van Educatie 2001. Rotterdam: DSO en COS.

prioritaire doelgroepen zijn vastgesteld in de notitie 'Educatie 2001, de vraag bepaalt het aanbod'. Hierin zijn de volgende categorieën opgenomen:

1. Nieuwkomers.
2. Oudkomers: opvoeders.
3. Oudkomers: werkzoekenden.
4. Vluchtelingen en asielzoekers.
5. Laag opgeleide autochtonen.
6. Opvoeders uit lage inkomensgroepen.
7. Jongeren die het regulier voortgezet onderwijs hebben verlaten zonder startkwalificatie.
8. Volwassenen die algemeen vormend onderwijs willen inhalen.
9. Ouderen.

Omdat wij een tweetal categorieën tijdens het onderzoek tegenkwamen die wel voor onderwijs bij het ROC in aanmerking komen, maar deze niet onder de bovengenoemde doelgroepen kan worden gerangschikt, hebben in overleg met de opdrachtgever de volgende toevoegingen plaatsgevonden:

10. Oudkomers: werkend en laagopgeleid.
11. Lager opgeleide tweede generatie allochtonen.

II Het benaderen van de potentiële doelgroep

De afzonderlijke doelgroepen zijn overwegend benaderd via huis-aan-huis interviews en vraaggesprekken op een aantal centrale plaatsen. Daarnaast is met een aantal categorieën telefonische interviews gehouden. In het laatste geval betreft dit personen van wie wij door intermediairs (respectievelijk de gemeente Rotterdam en de twee ROC's te Rotterdam) een lijst van namen en telefoonnummers hebben gekregen.

De keuze voor deze methodiek is gemaakt op grond van het feit dat wij de lange en moeizame weg van bestandsanalyse zo veel als mogelijk hebben willen vermijden. De te onderscheiden groepen voor dit onderzoek zijn op basis van bestanden (van het GBA, de Belastingdienst, en dergelijke) namelijk onmogelijk te identificeren. Daarnaast zijn de meeste gegevens niet naar etniciteit geregistreerd (en zeker niet opvraagbaar).

Om deze redenen zijn de te onderscheiden populaties uit de doelgroep op centrale plaatsen, huis-aan-huis dan wel telefonisch benaderd². In overleg met de opdrachtgever is hierbij een

² Bij centrale plaatsen moet in het bijzonder gedacht worden aan winkelcentra, bibliotheken en postkantoren. De telefonische enquêtes hebben plaatsgevonden onder respondenten die aselekt uit het DSO-bestand of de door de twee ROC's geleverde bestanden zijn geselecteerd.

selectie voor bepaalde wijken in Rotterdam gemaakt³. Via selectievragen hebben we de relevante achtergrondkenmerken achterhaald, teneinde van alle elf categorieën een min of meer vergelijkbaar aantal respondenten in het onderzoek te betrekken. In de praktijk is evenwel gebleken dat sommige categorieën via deze methodiek moeilijk te benaderen zijn. In het bijzonder is dit gebleken voor de groep nieuwkomers, vluchtelingen en laag opgeleide (autochtone) opvoeders. Vandaar dat er aanvullende inspanningen zijn verricht om ook deze groepen beter in beeld te krijgen. Deze inspanningen zijn slechts ten dele succesvol gebleken, mede doordat organisaties niet altijd toestemming gaven (in het geval van Bureau Nieuwkomers), de bereidheid om aan onderzoek mee te werken soms tegenviel (in het bijzonder in het geval van vluchtelingen en laag opgeleide opvoeders) en het soms moeilijk was om personen te vinden die strikt genomen aan de eisen van de doelgroep voldeden (laagopgeleide autochtonen en opvoeders uit lage inkomensgroepen bleken moeilijk te traceren).

In tabel 1.1 zijn de elf categorieën onderscheiden. Daarbij is vermeld via welke wijze deze groepen zijn benaderd en welke methode is gebruikt voor het verkrijgen van informatie. Daarnaast is het aantal respondenten aangegeven, dat uiteindelijk heeft meegewerkt aan dit onderzoek. Duidelijk wordt nu dat enkele categorieën, ondanks de extra inspanningen die zijn verricht, zijn achtergebleven in de realisatie van voldoende respons. Dit geldt in het bijzonder voor de nieuwkomers, vluchtelingen en laag opgeleide autochtonen. Niettemin is een uiteindelijke respons van 793 vragenlijsten gerealiseerd⁴.

Tabel 1.1: Voorgestelde benaderingswijzen en bijbehorende methoden naar doelgroep.

Doelgroep	Respons (absoluut)	Benaderingswijze	Methode
1. Nieuwkomers	42	Huis-aan-huis Centrale plaatsen	Face-to-face
2. Oudkomers, opvoeders	103	Huis-aan-huis Centrale plaatsen	Face-to-face
3. Oudkomers, werklozen	76	Huis-aan-huis Basisscholen	Face tot face
4. Vluchtelingen, wvtv'ers	46	Huis-aan-huis Centrale plaatsen	Face to face

³ Gekeken is hierbij naar het gemiddelde inkomen van de wijk, de hoogte van werkloosheid en de etnische samenstelling van in de wijk woonachtige personen. Binnen de wijk is voor de keuze van het enquêteren vooral rekening gehouden met de ligging van specifieke centrale plaatsen en publieke diensten.

⁴ Er zijn 798 vragenlijsten afgenomen, 5 zijn niet in de analyse opgenomen omdat ze niet voldeden aan de onderscheiden criteria.

Vervolg tabel 1.1

Doelgroep	Respons (absoluut)	Benaderingswijze	Methode
5. Lager opgeleiden autochtonen	54	Huis-aan-huis Centrale plaatsen	Face-to-face
6. Jongeren zonder startkwalificatie	104	Huis-aan-huis Centrale plaatsen RMC/DSO	Face-to-face Telefonisch
7. Volwassenen (tweede kans)	99	ROC	Telefonisch
8. Opvoeders met laag inkomen	43	Huis-aan-huis Basisscholen	Face-to-face
9. Ouderen	97	Huis-aan-huis Centrale plaatsen	Face-to-face
10. Laagopgeleide werkende oudkomers	108	Huis-aan-huis Centrale plaatsen	Face-to-face
11. Tweede generatie, laag opgeleid	21	Huis-aan-huis Centrale plaatsen	Face-to-face
Totaal	793		

III De omvang van de steekproef

Aanvankelijk was het streven erop gericht om voor elk van de negen van tevoren onderscheiden groepen tenminste 100 personen te interviewen. Verbandhoudend met de uitbreiding van het aantal doelgroepen (van 9 naar 11) is dit aantal later teruggebracht naar tachtig respondenten. Dit aantal is voldoende om per doelgroep representatieve uitspraken te doen. Ook menen we hiermee verzekerd te zijn van voldoende respons in de vervolgmeting.

Met betrekking tot de representativiteit willen we het volgende opmerken. Uit het COS-onderzoek (2001) blijkt dat de onderscheiden doelgroepen sterk in omvang verschillen (zo is de schatting voor bijvoorbeeld de groep nieuwkomers 2.300 en voor ouderen 87.000). In dit onderzoek hebben wij gekozen voor voldoende celvulling per prioritaire doelgroep en niet voor een afspiegeling van de totale populatie. Dit betekent dat er per doelgroep een representatief beeld van de behoefte ontstaat. Om een beeld te krijgen van de totale populatie zal dan ook eerst moeten worden teruggerekend naar de relatieve omvang van de onderscheiden doelgroepen (waarbij tevens rekening gehouden dient te worden met de overlap tussen de verschillende doelgroepen). Laatstgenoemde exercitie heeft in deze studie niet plaatsgevonden.

In de praktijk is deze doelstelling evenwel niet haalbaar gebleken. De reden hiervoor is dat sommige doelgroepen eenvoudigweg zeer moeilijk te bereiken zijn (zie ook het voorgaande). Uiteindelijk hebben we bijna 800 vragenlijsten in dit onderzoek kunnen betrekken, waarbinnen sommige doelgroepen beter vertegenwoordigd zijn dan andere (zie ook tabel 1.1).

Vanzelfsprekend kunnen we de onderscheiden doelgroepen ook samenvoegen tot een kleiner aantal categorieën, samengesteld uit gemeenschappelijke achtergrondkenmerken van de respondenten. De meeste doelgroepen kenmerken zich namelijk door een hoge mate van overeenkomst, zowel naar etnische herkomst als maatschappelijke positie.

Tabel 1.2: Absolute en relatieve frequentieverdeling van een aantal sociaal-demografische en maatschappelijke categorieën.

	Onderverdeling	Absoluut aantal	Percentage
Geslacht	Man	343	43,3
	Vrouw	449	56,7
	Totaal	792	100,0
Leeftijd	Tot 23 jaar	130	16,7
	23 -55 jaar	541	69,4
	ouder dan 55 jaar	109	14,0
	Totaal	780	100,0
Etnische herkomst	Autochtoon	253	32,2
	Allochtoon	532	67,8
	Totaal	785	100,0
Generatie	Eerste generatie	464	87,2
	Tweede generatie	68	12,8
	Totaal	532	100,0
Maatschappelijke positie	Werkend	307	39,4
	Werkloos/arbeidsongeschikt	237	30,4
	Zorg gezin	119	15,3
	Onderwijsvolgend	72	9,2
	Pensioen	42	5,4
	Overig	3	0,4
	Totaal	780	100,0

Het voordeel van deze exercitie is dat we grotere groepen met elkaar kunnen vergelijken en daardoor ook een representatiever beeld verkrijgen. Bovendien zijn op de wijze de ‘grenzen’ tussen de groepen ook beter zichtbaar; de overlap is kleiner dan in het geval van de doelgroepen. In tabel 2.2 staan de sociaal-demografische en maatschappelijke categorieën vermeld, inclusief het aantal respondenten.

IV De inhoud van de vragenlijst

De respondenten zijn geïnterviewd aan de hand van vragenlijsten met meerkeuzevragen. In deze vragenlijsten staan de volgende drie thema's centraal:

1. Deelname aan educatie
2. Behoeftte aan educatie
3. Bekendheid met BVE-instellingen

Ad 1) Deelname aan het onderwijs. Deze variabele geeft per subcategorie aan welke opleidingen de respondenten in Nederland hebben gevolgd en zo mogelijk, welke zij op dit moment aan het volgen zijn. Het gaat hierbij zowel om een cursus Nederlands (NT2) als andere cursussen (naar niveau en instelling). Daarnaast wordt aangegeven waarom de respondenten een cursus of opleiding volgen.

Ad 2) Behoeftte aan educatie. Duidelijk wordt in hoeverre de respondenten behoefte hebben aan educatie en, in het geval dat, welk type cursus of opleiding zij zouden willen volgen. Ook de gewenste onderwijsinstelling komt hierbij aan de orde. Daarnaast wordt de motivatie voor het willen volgen van een opleiding bepaald. Tenslotte gaan we in op de aanwezigheid van belemmeringen voor het volgen van een cursus.

Ad 3) Bekendheid met BVE-instellingen. Hierbij wordt specifiek ingegaan op de bekendheid van respondenten met zowel de ROC's te Rotterdam (Albeda en Zadkine) als met het onderwijsaanbod van deze onderwijsinstellingen. Ook wordt aangegeven op welke manier de respondenten op de hoogte van deze opleidingscentra zijn geraakt.

Daarnaast is een aantal achtergrondkenmerken en aspecten van de maatschappelijke positie van de respondenten opgenomen in de vraaggesprekken. In het bijzonder gaat het hierbij om de demografische achtergrond (leeftijd, geslacht en etnische herkomst), de opleiding (hoogst genoten niveau, diploma) en enkele facetten van maatschappelijke integratie en betrokkenheid (kennis Nederlandse taal, lid van een vereniging en sociale omgang met autochtonen).

In eerste instantie zijn de analyses verricht aan de hand van eerstgenoemde indeling (de doelgroepen). In tweede instantie zijn de analyses uitgevoerd aan de hand van de onderverdeling naar een aantal achtergrondkenmerken. In het bijzonder is hierbij gekeken naar de leeftijd, het geslacht, de etnische herkomst en daarbinnen de generatie van de respondenten. Op deze wijze is voor beduidend grotere groepen een vergelijkbare exercitie uitgevoerd (zie ook tabel 1.2).

1.4 Beschrijving van de data

De analyse vangt aan met een korte beschrijving van enkele sociaal-demografische achtergrondkenmerken van de onderscheiden categorieën. In het bijzonder zal per categorie een korte typering worden gegeven, waarbij ingegaan wordt op de leeftijd en het geslacht, de etnische herkomst en de generatie waartoe men behoort (alleen voor allochtonen) en de maatschappelijke positie (de positie op de arbeidsmarkt, de hoogst behaalde opleiding en het inkomensniveau). Daarnaast zullen enige aspecten van de maatschappelijke betrokkenheid of sociale integratie van de onderscheiden doelgroepen worden gezien, te weten de kennis van de Nederlandse taal, de deelname aan een vereniging of organisatie en de omgang met autochtone Nederlanders. Deze aspecten van maatschappelijke betrokkenheid zijn met name relevant voor de allochtone respondenten.

Daarna zal voor alle respondenten tezamen en voor de doelgroepen afzonderlijk worden ingegaan op de voornoemde drie afhankelijke variabelen, te weten de behoefte aan onderwijs, de deelname aan onderwijs en de bekendheid met beide Regionale Opleidingscentra. In aanvulling op deze beschrijving van de afzonderlijke doelgroepen zal voor een aantal geaggregeerde categorieën opnieuw worden gezien hoe zij scoren op de variabelen behoefte aan educatie, deelname aan educatie en kennis van de ROC's. Kort gesteld, gaat het om de volgende verbanden (tabel 1.3):

Tabel 1.3: De gebruikte input- en outputvariabelen.

Inputvariabele	Outputvariabele
Leeftijd	Educatie: kennis, deelname en behoefte
Geslacht	Educatie: kennis, deelname en behoefte
Etnische herkomst	Educatie: kennis, deelname en behoefte
Generatie (alleen voor allochtonen)	Educatie: kennis, deelname en behoefte
Maatschappelijke positie	Educatie: kennis, deelname en behoefte

Bovenstaande variabelen zijn als volgt geoperationaliseerd:

Leeftijd

De leeftijd van de respondenten zal worden vastgesteld aan de hand van de geboortedatum van de respondenten. Op grond hiervan zullen drie leeftijdscohorten worden aangegeven: tot 23 jaar, 23-54 jaar en 55 en ouder.

Etnische herkomst

De etnische herkomst wordt bepaald aan de hand van het geboorteland en het geboorteland van (één van) de ouders. Als aan één van deze criteria is voldaan, wordt de respondent als allochtoon aangemerkt (vgl. DSO/Rotterdam, Monitor BVE, 2001).

Generatie

Het behoren tot de eerste of tweede generatie is alleen van belang voor de allochtone populatie. Tot de eerste generatie worden minderheden gerekend die niet in Nederland zijn geboren. Tot de tweede generatie horen zij die in Nederland zijn geboren en waarvan minimaal een ouder niet in Nederland is geboren (idem).

De maatschappelijke positie

De maatschappelijke positie wordt 'ingekleurd' met behulp van de hoogst genoten opleiding, de positie op de arbeidsmarkt (werkend, werkloos, arbeidsongeschikt, overig) en de hoogte van het gezinsinkomen.

Tenslotte is getracht om ook de drie afhankelijke variabelen met elkaar in verband te brengen. Op voorhand dienen we op te merken dat dit niet mogelijk is gebleken voor de afzonderlijke doelgroepen. Hiervoor bleken het aantal respondenten te klein. Wel hebben we deze relaties in kaart gebracht voor de potentiële doelgroep als geheel, evenals voor de categorieën zoals aangegeven in tabel 1.2.

1.5 Opbouw van het onderzoek

Dit onderzoek is als volgt opgebouwd. Allereerst is per doelgroep een aantal achtergrondvariabelen opgetekend (hoofdstuk 2). Op deze wijze verkrijgen we een beeld van de demografische en maatschappelijke achtergrond van de onderscheiden doelgroepen. Daarna is voor de totale populatie en per doelgroep de behoefte aan onderwijs nagegaan (hoofdstuk 3). Vervolgens is de feitelijke deelname bestudeerd (hoofdstuk 4), zowel voor het totaal als de elf doelgroepen. In hoofdstuk 5 is op vergelijkbare wijze gekeken naar de bekendheid met de twee ROC's te Rotterdam. Ook is deze bekendheid gekoppeld aan de variabelen behoefte aan educatie en feitelijke deelname aan educatie. In hoofdstuk 6 zijn de behoefte, de deelname en de bekendheid gekoppeld aan een aantal geconstrueerde groepen, onderscheiden naar geslacht, leeftijd, etnische herkomst (en daarbinnen de generatie) en de maatschappelijke positie. De belangrijkste conclusies zijn in hoofdstuk 7 opgetekend.

2 DE DOELGROEPEN NADER BEKEKEN

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op enkele sociaal-demografische kenmerken van de onderzochte doelgroepen. Allereerst zal per doelgroep de verdeling naar geslacht en leeftijd worden aangegeven (paragraaf 2.1). Vervolgens zal de etnische herkomst in kaart worden gebracht (paragraaf 2.2). Daarna volgt een korte bespreking van de maatschappelijke positie van de onderscheiden groepen (paragraaf 2.3). Tenslotte zal een aantal aspecten van integratie voor de allochtone groepen worden besproken (paragraaf 2.4). De belangrijkste conclusies volgen in paragraaf 2.5.

2.1 De demografische achtergrond

De demografische achtergrond van de onderscheiden doelgroepen is aan de hand van drie leeftijdscohorten en het geslacht bezien. De leeftijdsgroepen zijn zo gekozen dat zij samenvallen met de leeftijdsgrenzen van de voor het gemeentelijk doelgroepenbeleid onderscheiden doelgroepen (DSO Rotterdam, 2001). In tabel 2.1 zijn de resultaten weergegeven.

Geheel naar verwachting geeft de onderverdeling naar leeftijd aan dat de groep 24-55 veruit in de meerderheid is. Dit geldt in het bijzonder voor de oudkomers, de doelgroepen met een opvoedende taak en de laagopgeleiden, zowel autochtonen als tweede generatie allochtonen. De groep voortijdig schoolverlaters bestaat logischerwijs voor het overgrote deel uit jongeren tot 23 jaar. In mindere mate bevinden zich ook onder de vluchtelingen jonge respondenten (bijna 25%). De groep van ouderen bestaat vanzelfsprekend geheel uit respondenten die ouder zijn dan 55 jaar.

Het wekt geen verbazing dat de verdeling naar geslacht tussen de doelgroepen pregnante verschillen laat zien. Doelgroepen met een primair opvoedende taak worden vooral door vrouwen vertegenwoordigd. Groepen met een meer directe relatie tot de arbeidsmarkt (werkend, werkloos, arbeidsongeschikt) bevatten in meerderheid mannen. Ditzelfde geldt voor de laagopgeleiden, in het bijzonder de tweede generatie allochtonen. Voorts blijkt dat zich onder de groep ten behoeve van het tweedekans onderwijs vooral vrouwen scharen. Hetzelfde geldt voor de groep nieuwkomers. Hiertegenover bestaat de groep vluchtelingen voor ruim twee derde uit mannelijke respondenten. Deze uitkomsten komen overeen met het onderzoek naar de Wet Inburgering Nieuwkomers (Brink e.a., 2002). Tellen we alle groepen op, dan treffen we iets meer vrouwen (57%) dan mannen (43%) aan.

Tabel 2.1: Doelgroepen naar leeftijd en geslacht, in procenten.

	Jonger dan 23	23 t/m 55	Ouder dan 55	Man	Vrouw
Nieuwkomers	21,6	78,4	0,0	40,5	59,5
Oudkomers, opvoeders	1,0	99,0	0,0	1,0	99,0
Oudkomers, werkloos	0,0	100,0	0,0	72,4	27,6
Vluchteling	25,0	75,0	0,0	65,2	34,8
Laagopgeleiden, autochtoon	0,0	100,0	0,0	52,8	47,2
Opvoeder, laag inkomen	0,0	100,0	0,0	2,3	97,7
Voortijdig schoolverlater*	95,2	4,8	0,0	53,8	46,2
Tweede kans volwassenen**	7,1	80,0	12,1	29,3	70,7
Ouderen	0,0	0,0	100,0	54,6	45,4
Oudkomer, werkend	1,9	98,1	0,0	55,6	44,4
Laag opgeleiden, 2 ^e gen. Allochtoon	9,5	90,5	0,0	61,9	38,1
Totaal %	16,7	69,4	14,0	43,3	56,7
Totaal absoluut (n= 793)	130	541	109	343	449

*Sommige jongeren in het DSO-bestand zijn als jonger dan 23 jaar aangemerkt, maar hadden tijdens het interview reeds de leeftijd van 23 of ouder bereikt. Vandaar dat niet alle voortijdig schoolverlaters in de groep van jonger dan 23 jaar vallen.

** Hoewel de volwassenen voor het tweede kans onderwijs in principe ouder dan 23 jaar zijn, bleken er in de door de ROC's geleverde bestanden ook een aantal jongeren te zijn opgenomen. Dit bleek pas nadat de interviews waren afgenomen en verwerkt.

2.2 De doelgroepen naar etnische herkomst

De onderverdeling naar etnische herkomst zit voor een belangrijk gedeelte reeds besloten in de afbakening van de onderscheiden groepen. Deze zijn namelijk goeddeels op basis van etnische criteria gedefinieerd. Niettemin wordt in tabel 2.2 duidelijk welke categorieën door allochtonen worden gevuld en welke door de autochtone bevolking. Voorts is een onderscheid gemaakt tussen de eerste en tweede generatie. Zoals ook later in deze studie zal blijken, is dit onderscheid zeer relevant met betrekking tot de behoefte aan en kennis van onderwijs. Eerste generatie allochtonen zijn beduidend minder vertrouwd met het Nederlandse onderwijssysteem dan de tweede generatie allochtonen (o.a. Martens, 1999; Odé en Martens, 2000).

Tabel 2.2 laat zien dat de totale populatie voor ruim twee derde uit allochtonen bestaat. Veruit de meeste allochtonen behoren tot de eerste generatie. Zoals gezegd, komt dit hoofdzakelijk door de wijze waarop de doelgroepen zijn gedefinieerd. Zes van de elf doelgroepen be-

staan hierdoor uitsluitend uit allochtonen. Doelgroepen met zowel allochtonen als autochtonen zijn voor het merendeel opgebouwd uit autochtone respondenten. Dit geldt voor opvoeders met een laag inkomen, voortijdige schoolverlaters en volwassenen die het algemeen vormend onderwijs willen inhalen. Alleen voor de groep ouderen constateren we een min of meer gelijke verdeling naar etnische herkomst.

Eveneens blijkt dat de omschrijving van de doelgroepen de relatieve vertegenwoordiging naar eerste en tweede generatie allochtonen reeds goeddeels bepaalt. Nieuwkomers, oudkomers en vluchtelingen zijn alle per definitie eerste generatie allochtonen. Een vergelijkbare redenering gaat op voor de laag opgeleide tweede generatie allochtonen. Voor de overige doelgroepen bepaalt vooral de gemiddelde leeftijd de samenstelling naar generatie allochtonen. De tweede kansers en ouderen bevatten in meerderheid eerste generatie allochtonen. Opvoeders met een laag inkomen en de voortijdig schoolverlaters worden in meerderheid gevormd door allochtonen van de tweede generatie.

Tabel 2.2: Doelgroepen naar etnische herkomst, in procenten.

	Autochtoon	Allochtoon	Allochtoon, 1 ^{ste} generatie	Allochtoon, 2 ^{de} generatie
Nieuwkomers	0,0	100,0	100,0	0,0
Oudkomers, opvoeders	0,0	100,0	100,0	0,0
Oudkomers, werkloos	0,0	100,0	100,0	0,0
Vluchteling	0,0	100,0	100,0	0,0
Laagopgeleiden, autochtoon	100,0	0,0	0,0	0,0
Opvoeder, laag inkomen	62,8	37,2	37,5	62,5
Voortijdig schoolverlater	63,5	36,5	44,7	55,3
Tweede kans volwassenen	63,2	36,8	65,7	34,3
Ouderen	49,0	51,0	93,9	6,1
Oudkomer, werkend	0,0	100,0	100,0	0,0
Laagopgeleiden, 2 ^e gen. allochtoon	0,0	100,0	0,0	100,0
Totaal %	32,2	67,8	87,4	12,6
Totaal absoluut (n=785)	253	532	465	67

2.3 De maatschappelijke positie van de doelgroepen

De maatschappelijke positie is gezien aan de hand van een drietal elementen, te weten het scholingsniveau, de huidige activiteit en het gemiddeld verdiende huishoudelijk inkomen.

Met betrekking tot het scholingsniveau kunnen we evenwel kort zijn. Veruit de meeste groepen zijn namelijk geselecteerd op basis van hun lage niveau van genoten opleiding. Alleen bij de nieuwkomers en de vluchtelingen speelt dit criterium niet¹. Het gemiddelde opleidingsniveau ligt onder laatstgenoemde doelgroepen dan ook op een beduidend hoger niveau.

Wel is het van belang aan te geven waar de doelgroepen het diploma van deze opleiding hebben gehaald. Deze vraag is relevant omdat de praktijk leert dat in het buitenland gehaalde diploma's ter beoordeling (door een werkgever, bemiddelingsorganisatie, et cetera.) vaak problemen opleveren. Vanzelfsprekend vormt de etnische herkomst een belangrijke variabele in dit verband. Van de allochtone doelgroepen heeft veruit de meerderheid het diploma niet in Nederland gehaald. Het hoogst liggen deze percentages voor vluchtelingen (100%), werkloze oudkomers (74%) en opvoedende oudkomers (58%). Bekend is dat deze groepen veelal pas op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen (o.a. Martens, 2000).

Behalve het opleidingsniveau, vormt de huidige activiteit van de onderscheiden doelgroepen een belangrijke indicatie van de maatschappelijke positie (tabel 2.3). Duidelijk wordt nu dat tweevijfde van de benaderde respondenten tot de werkende beroepsbevolking gerekend kan worden. Nog eens 30 procent is werkzoekend of arbeidsongeschikt. Ongeveer 15 procent draagt (primair) zorg voor het gezin, terwijl een kleine 10 procent een opleiding volgt.

Onderscheiden naar de doelgroepen, komt het volgende beeld naar voren. Ruim een vijfde van alle nieuwkomers en vluchtelingen maakt deel uit van de werkende bevolking. Voor beide groepen geldt daarnaast een relatief hoge inactiviteit (tot uitdrukking komend in werkloosheid of arbeidsongeschiktheid). Nog eens eens een kwart van deze groepen volgt een studie, meestal Nederlands als tweede taal of een beroepsopleiding. Met betrekking tot de oudkomers is de belangrijkste activiteit reeds vastgelegd in het onderscheidende kenmerk van deze groepen; het gaat om opvoeders, werklozen of werkenden. Wel valt op dat bijna de helft van de opvoedende oudkomers zichzelf als werkloos dan wel arbeidsongeschikt beschouwd. Voor de laagopgeleide autochtonen en de opvoeders met een laag inkomen is dit ruim een kwart. Volwassenen die voor het tweedekans onderwijs hebben geopteerd, vertonen een min of meer overeenkomstig beeld met dat van de laag opgeleiden. De overgrote meerderheid behoort tot de werkende beroepsbevolking. De voortijdig schoolverlaters blijken eveneens in meerderheid te werken, maar hebben meer dan alle voornoemde groepen hun studieactiviteiten (opnieuw) opgepakt. De ouderen ten slotte behoren in meerderheid tot de inactieve bevolking. De meesten van hen ontvangen een pensioen.

¹ Hoewel een van de criteria voor de groep volwassenen voor het tweede kans onderwijs is dat zij geen startkwalificatie in het verleden hebben gehaald, kwamen er in het door de ROC's geleverde bestand wel hoger opgeleiden voor. Deze personen zijn dan ook ingevoerd en meegenomen in de analyse.

Tabel 2.3: De maatschappelijke positie van de onderscheiden doelgroepen, in procenten.

	Werkend	Werkloos/ Arbeids- ongeschikt	Zorg gezin & Opvoeding	Onder- wijsvol- gend	Pen- sioen	Overig
Nieuwkomers	21,4	31,0	19,0	28,6	0,0	0,0
Oudkomers, opvoeders	0,0	47,6	52,4	0,0	0,0	0,0
Oudkomers, werkloos	0,0	97,4	1,3	1,3	0,0	0,0
Vluchtelingen	23,9	47,8	2,2	23,9	0,0	2,2
Laagopgeleiden, autochtoon	66,0	28,3	5,7	0,0	0,0	0,0
Opvoeder, laag inkomen	9,3*	27,9	55,8	4,7	0,0	2,3
Voortijdig schoolverlater	55,0	7,0	2,0	37,3	0,0	0,0
Tweede kans volwassenen	65,2	9,0	19,1	6,7	0,0	0,0
Ouderen	12,4	34,0	9,3	0,0	43,3	1,0
Oudkomer, werkend	99,1	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0
Laag opgeleiden, 2 ^e gen. allochtoon	76,2	19,0	0,0	4,8	0,0	0,0
Totaal %	39,4	30,4	15,3	9,2	5,4	0,4
Totaal absoluut (n = 780)	307	237	72	119	42	3

* Het betreft hier werk van minder dan 12 uur per week.

Tenslotte vormt het verdiende gezinsinkomen een belangrijk kenmerk van de maatschappelijke positie van de onderzochte doelgroepen. Het beeld dat we verkrijgen, is dat veruit de meeste doelgroepen een gezinsinkomen hebben dat overeenkomt met het minimumloon of zelfs het sociaal minimum. Voor de vluchtelingen ligt het gezinsinkomen op een verhoudingsgewijs zeer laag niveau. In mindere mate gelden lage inkomensniveaus voor de nieuwkomers, de werkloze en opvoedende oudkomers, de opvoeders met een laag inkomen en de ouderen. Alleen voor de doelgroepen met relatief veel autochtonen (laagopgeleiden, de voortijdig schoolverlaters en de volwassenen van het tweedekans onderwijs) onderscheidt zich een substantiële categorie met een inkomen boven het minimumloonniveau. De categorie werkende oudkomers tenslotte neemt een tussenpositie in.

Tabel 2.4: Het gemiddelde gezinsinkomen* naar doelgroep, in procenten.

	X < fl. 1500,-	fl. 1500,- < x < fl. 1900,-	fl. 1900,- < x < fl. 2300,-	fl. 2300,- < x < fl. 2700,-	X > fl. 2700,-	Onbekend
Nieuwkomers	16,7	9,5	31,0	23,8	2,4	16,7
Oudkomers, opvoeders	3,9	38,8	29,1	13,6	6,8	7,8
Oudkomers, werkloos	13,2	32,9	38,2	9,2	1,3	5,3
Vluchtelingen	45,7	19,6	15,2	15,2	4,3	0,0
Laagopgeleiden	3,7	20,4	18,5	11,1	35,2	11,1
Opvoeder, laag inkomen	4,7	32,6	18,6	4,7	9,3	30,2
Voortijdig schoolverlater	13,5	6,7	7,7	12,5	31,7	27,9
Tweede kans volwassenen	5,1	4,0	7,1	7,1	50,5	26,3
Ouderen	10,3	29,9	27,8	13,4	7,2	11,3
Oudkomeer, werkend	6,5	13,0	28,7	21,3	25,0	5,6
Laagopgeleiden, 2 ^e gen. Allochtoon	14,3	14,3	33,3	19,0	14,3	4,8
Totaal %	10,7	20,2	22,3	13,4	19,4	14,0
Totaal absoluut (n = 793)	85	160	177	106	154	111

* De netto inkomensklassen vallen samen met een aantal relevante wettelijke bepalingen. In de eerste klasse treffen we personen tot 20 jaar aan die het netto minimumloon verdienen, evenals categorieën die slechts een beperkte periode per jaar (mogen) verdienen of leven van een geringe toelage. In de tweede klasse bevinden zich personen tot en met 22 jaar oud die het netto minimumloon verdienen, evenals alleenstaanden van 23 jaar en ouder die op het sociaal minimum leven. In de derde klasse vinden we huishoudens die leven van het netto minimumloon, verdiend door een persoon van 23 jaar of ouder. In de vierde categorie vinden we alleenstaande ouders of gehuwden c.q. samenwonenden die leven op het sociaal minimum. Alle andere categorieën met een gezinsinkomen hoger dan het minimumloon treffen we in de laatste kolom aan.

2.4 Maatschappelijke betrokkenheid

De maatschappelijke betrokkenheid is met name van belang voor de allochtone groepen. De mate waarin zij Nederlands spreken (afgelezen aan de wijze waarop al of niet Nederlands is geleerd en of zij thuis Nederlands spreken) en omgang hebben met autochtonen geeft een goede indicatie voor de mate waarin zij in de Nederlandse samenleving geïntegreerd zijn (vgl. Odé en Veenman, 2002)². Daarnaast is voor alle groepen bezien in hoeverre zij lid zijn van een

² De kennis van het Nederlands is op een indirecte wijze gemeten, namelijk via de vraag of de respondent thuis Nederlands spreekt en de vraag of de respondent een cursus Nederlands of een schoolopleiding in Nederland heeft gevolgd. Indien één van beide vragen bevestigend is beantwoord, is dit als indicatie voor voldoende kennis van het Nederlands opgevat. Op basis van de vragenlijst is niet vast te stellen hoe goed de beheersing van het Nederlands is. Iemand die niet in Nederland op school is geweest of een taalcursus heeft gevolgd, kan namelijk via werk en zelfstudie wel goed Nederlands hebben geleerd.

vereniging of organisatie. Deze informatie zegt iets over de deelname aan het maatschappelijke leven in het algemeen. In tabel 2.5 is bovengenoemde informatie weergegeven.

De uitkomsten laten zien dat de doelgroepen met een sterke vertegenwoordiging van autochtonen vooral in het Nederlands hun opleiding hebben genoten wel het Nederlands als moedertaal beschouwen/thuis voornamelijk Nederlands spreken. Dit geldt eveneens voor de laagopgeleide tweede generatie allochtonen. Hiertegenover hebben nieuwkomers het Nederlands vooral via een taalcursus geleerd. In mindere mate geldt dit voor vluchtelingen en opvoedende oudkomers. Tenslotte blijkt dat ongeveer de helft van de vluchtelingen en werkloze oudkomers aangeeft geen Nederlandse cursus te hebben gevolgd. Voor deze groepen lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat zij slechts in beperkte mate Nederlands spreken. Deze conclusie geldt ook voor een beperkt deel van de nieuwkomers en andere categorieën oudkomers.

Tabel 2.5: Kenmerken van etnisch-culturele en maatschappelijke integratie, in procenten.

	Moedertaal & op school ³	Nederlands geleerd via taalcursus of basisschool	Geen Nederlands geleerd	Actief in vereniging of organisatie	Autochtone vrienden & kennissen
Nieuwkomers	2,4	69,0	28,6	19,0	2,4
Oudkomers, opvoeders	29,4	50,5	29,1	16,5	12,9
Oudkomers, werkloos	21,1	30,3	48,7	30,3	25,3
Vluchteling	0,0	50,0	50,0	19,6	6,5
Laagopgeleid, autochtoon	70,4	29,6	0,0	33,3	100,0
Opvoeder, laag inkomen	39,5	55,8	4,7	39,5	80,0
Voortijdig schoolverlater	68,3	31,7	0,0	25,0	83,2
Tweede kans volwassenen	65,7	30,3	4,0	33,3	79,8
Ouderen	37,1	29,9	33,0	28,9	62,1
Oudkomer, werkend	38,9	34,3	26,9	30,6	29,6
Laag opgeleiden, 2 ^e gen. allochtoon	66,7	33,3	0,0	9,5	57,1
Totaal %	40,5	38,2	21,3	27,0	49,4
Totaal absoluut	321	303	169	214	383

³ Tenminste een deel van de basisschool en middelbare school in Nederland gevolgd

Daarnaast blijkt dat het aandeel van de doelgroepen dat actief is in een vereniging of organisatie toeneemt naarmate er meer autochtonen onderdeel van de onderscheiden doelgroep uitmaken. De laagste graad van deelname treffen we in dit verband aan bij de eerste generatie allochtone vrouwen (opvoedende oudkomers). Een uitzondering op dit beeld vormen de werkende oudkomers. Van deze doelgroep is bijna een derde lid van een vereniging of organisatie.

Tenslotte geeft slechts een kleine minderheid van de allochtone doelgroepen aan veel autochtone vrienden of kennissen te hebben. Nieuwkomers en vluchtelingen geven in dit verband de laagste aandelen aan. Deze groepen zijn over het algemeen nog maar kort in Nederland, hetgeen zich ook in de nog gebrekkige sociale contacten met autochtonen vertaalt. Een uitzondering op dit patroon zien we voor de laag opgeleide tweede generatie allochtonen. Gegeven het feit dat deze groep in Nederland op school is geweest, wekt deze uitkomst geen verbazing.

Deze sociale dimensie is beslist relevant voor dit onderzoek. De doelgroepen bespreken namelijk ook de opleidingsmogelijkheden met elkaar. Anders gezegd, de informatie over mogelijkheden voor scholing wordt niet slechts langs formele wegen verkregen, maar ook via gesprekken met familie, vrienden en burens. Meer specifiek blijkt uit de vragenlijst dat meer dan een vijfde van alle respondenten de opleidingsmogelijkheden met vrienden en kennissen bespreekt. De onderlinge verschillen tussen de onderscheiden doelgroepen zijn overigens beperkt. Zo beschouwd, betekent de geringe sociale integratie van de meeste allochtone doelgroepen eveneens dat zij mogelijk een belangrijke informatiebron over opleidingsmogelijkheden ontberen.

2.5 Conclusie

Deze beschrijving van een aantal achtergrondkenmerken toont aanzienlijke verschillen aan tussen de onderscheiden doelgroepen. Deze verschillen zijn van belang wanneer we in de volgende hoofdstukken ingaan op de relatie die de onderscheiden doelgroepen vertonen met het onderwijs. De belangrijkste conclusies op basis van het voorgaande zijn de volgende:

- Uitzonderd de groep van voortijdig schoolverlaters en ouderen, bestaan de onderscheiden doelgroepen in ruime meerderheid uit personen tussen de 23 en 55 jaar. De laagopgeleide autochtonen, de opvoeders met laag inkomen en de drie onderscheiden categorieën oudkomers bestaan nagenoeg geheel uit personen van deze leeftijdscategorie.
- Het aandeel vrouwen is iets groter dan dat van de mannelijke respondenten. De hoogste percentages vrouwen vinden we onder doelgroepen met een opvoedende taak en onder

volwassenen die het algemeen vormend onderwijs willen inhalen. Doelgroepen met een duidelijke relatie tot de arbeidsmarkt bestaan in meerderheid uit mannelijke respondenten.

- De vertegenwoordiging naar etnische herkomst ligt reeds in de definiëring van een aantal doelgroepen besloten. Daar waar dit niet het geval is (laag opgeleiden, opvoeders met een laag inkomen, voortijdig schoolverlaters, volwassenen voor het tweedekans onderwijs en ouderen) bestaat het merendeel van de respondenten uit autochtonen.
- Verdeeld naar allochtonen van de eerste en tweede generatie, is vooral de eerste generatie in dit panel vertegenwoordigd. Deze uitkomst komt in sterke mate voort uit de definiëring van de afzonderlijke doelgroepen. Alleen onder de opvoeders met een laag inkomen, de voortijdig schoolverlaters en (vanzelfsprekend) de laag opgeleide tweede generatie allochtonen is het aandeel van allochtonen van de tweede generatie groter.
- Met betrekking tot de huidige maatschappelijke positie kunnen we kortweg drie categorieën onderscheiden. In de eerste categorie vallen doelgroepen met een hoog aandeel schoolgaanden (nieuwkomers, vluchtelingen en voortijdig schoolverlaters). In de tweede categorie zien we doelgroepen terug met vooral een opvoedende taak (opvoedende oudkomers, opvoeders met een laag inkomen). Onder de derde categorie scharen zich doelgroepen met een directe relatie tot de arbeidsmarkt (laag opgeleiden, tweedekans volwassenen, werkende en werkloze oudkomers). De groep ouderen nemen een aparte positie in.
- Over het algemeen is het inkomen van de respondenten in de verschillende doelgroepen laag: het sociale minimum of net iets meer. Uitzonderingen hierop vormen de laagopgeleide autochtonen, de tweede kans volwassenen en de voortijdig schoolverlaters. Over het algemeen ligt het gemiddelde inkomen onder de benaderde autochtonen op een iets hoger niveau dan onder de allochtone respondenten.
- In termen van maatschappelijke betrokkenheid is hierbij vooral gekeken naar een aantal aspecten van integratie onder allochtonen in de Nederlandse samenleving. Met betrekking tot beheersing van het Nederlands lijken de vluchtelingen en werkloze oudkomers de grootste taalachterstand te hebben. Ook een derde van de ouderen heeft nooit formeel Nederlands geleerd. De doelgroepen met veel allochtonen zijn nauwelijks actief in een vereniging. De werkende oudkomers vormen hier een uitzondering op. De omgang van allochtonen met autochtonen is beperkt. De twee generatie laag opgeleide allochtonen vormen hierop een uitzondering.

3 BEHOEFTE AAN ONDERWIJS

Dit hoofdstuk gaat in op de behoefte aan onderwijs onder de totale potentiële doelgroep en de afzonderlijke elf doelgroepen. Allereerst wordt deze behoefte in het algemeen gepresenteerd (paragraaf 3.1). Hierbij wordt bezien aan welke onderwijsinstelling men educatie zou willen volgen. Ook het type cursus komt hierbij ter sprake. In paragraaf 3.2 komt de motivatie om les te willen volgen aan het licht. Bekeken wordt om welke (primaire) redenen de onderscheiden doelgroepen een opleiding of een cursus zouden willen volgen. De belemmeringen voor het daadwerkelijk deelnemen aan onderwijs komen in paragraaf 3.3 aan de orde. De belangrijkste conclusies zijn in paragraaf 3.4 opgetekend.

3.1 Scholingsbehoefte per doelgroep

De behoefte aan onderwijs, evenals de specifieke onderwijsinstelling die men hierbij in gedachten heeft, staat in tabel 3.1 afgebeeld. Wat blijkt is dat de behoefte het hoogst is onder de nieuwkomers, de voortijdig schooluitvallers, en uiteraard de volwassenen die zich geïnteresseerd hebben getoond voor het tweedekans onderwijs. Voor de categorie vluchtelingen en werkende oudkomers geldt dit in iets mindere mate. Onder overige oudkomers en laag opgeleiden (vooral autochtonen) is deze behoefte naar verhouding erg klein. Ditzelfde geldt voor de groep ouderen.

Indien we deze behoefte naar onderwijsinstelling uitsplitsen, dan blijkt dat de respondenten hier lang niet altijd een goed beeld van hebben. Velen geven namelijk aan niet te weten aan welke instelling zij een opleiding zouden willen volgen. In dit verband voorziet het ROC nog het meest in een behoefte. Meer dan twee vijfde van degenen die behoefte aan onderwijs heeft, maakt kenbaar aan deze instelling een opleiding te willen volgen. Het wijk- of buurtcentrum en de categorie overig (universiteit, particuliere opleidingscentra, et cetera) worden beduidend minder vaak genoemd.

Met betrekking tot de afzonderlijke doelgroepen manifesteert zich een zeer divers patroon. Het wijk- of buurtcentrum doet het goed bij de opvoedende doelgroepen, de werkloze oudkomers en de ouderen. Het ROC voorziet vooral in een behoefte bij de nieuwkomers, vluchtelingen, de drie categorieën oudkomers, ouderen en de volwassenen voor het tweedekans onderwijs. Geen van de doelgroepen noemt de volksuniversiteit als mogelijke onderwijsinstelling. Behoeft aan de categorie ‘overig’ tenslotte tonen vooral de voortijdig schoolverlaters, de laag opgeleiden (zowel autochtonen als tweede generatie allochtonen) en de opvoeders

met een laag inkomen. Het gaat hierbij om een breed scala aan instellingen, zowel ten behoeve van algemeen als beroepsonderwijs.

Tabel 3.1: Behoeftte aan onderwijs en onderwijsinstelling naar potentiële doegroep, in procenten.

	Behoeftte	Onderwijsinstelling*				
		Wijk- of Buurt- Centrum	ROC	Volks- universiteit	Overig	Weet niet
Nieuwkomers	57,1	4,2	66,7	4,2	12,5	12,5
Oudkomers, opvoeders	35,0	47,2	38,9	0,0	0,0	13,9
Oudkomers, werkloos	25,0	26,3	47,4	5,3	5,3	15,8
Vluchtelingen	45,7	9,5	57,1	0,0	9,5	23,8
Laag opgeleid, autochtonen	18,5	0,0	20,0	0,0	40,0	40,0
Opvoeders, laag inkomen	34,9	26,7	20,0	0,0	40,0	13,3
Voortijdig schoolverlaters	50,0	3,8	17,3	3,8	48,1	26,9
Tweede kans volwassenen	48,5	2,1	52,1	2,1	33,3	10,4
Ouderen	6,2	33,3	66,7	0,0	0,0	0,0
Oudkomers, werkend	45,4	10,2	49,0	8,2	12,2	20,4
Laag opgeleid, 2 ^e gen. allochtonen	33,3	0,0	28,6	0,0	42,9	28,6
Totaal (n= 793)	36,2	13,6	41,8	3,1	23,0	18,5

* als percentage van het aantal respondenten dat behoefte heeft aan onderwijs

** respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%

Aangaande het type cursus waaraan de respondenten behoefte hebben, betreft dit voor een relatief grote groep (ongeveer een derde van alle respondenten) een taalcursus (tabel 3.2). De behoefte om de Nederlandse taal (goed) te leren wordt beduidend belangrijker gevonden dan andere algemene of specifieke cursussen. Het laagst scoren in dit verband het algemeen middelbaar onderwijs en de bedrijfscursussen.

Onderverdeeld naar doelgroepen, wensen oudkomers en vluchtelingen in verhoudingsgewijs sterke mate een taalcursus te volgen¹. Van deze groepen is bekend dat zij de Nederlandse taal over het algemeen slecht beheersen (Brink e.a., 2002; Martens, 2000). Ook de groep ouderen spreekt zich relatief vaak uit ten gunste van een taalcursus. Aangezien zich onder deze doel-

¹ De lage score onder de groep nieuwkomers houdt mogelijk verband met het feit dat velen uit deze groep reeds een cursus volgen, waarmee aan hun behoefte reeds voldaan is.

groep ook vele autochtonen scharen, is het aannemelijk te veronderstellen dat het niet alleen gaat om cursussen in de Nederlandse taal.

Voor de nieuwkomers, vluchtelingen, voortijdig schoolverlaters en laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie is ook de behoefte aan middelbaar en hoger onderwijs relatief groot. Deze behoefte zal deels verband houden met het relatief hoge opleidingsniveau van deze doelgroepen, in het bijzonder de nieuwkomers en vluchtelingen.

Tenslotte geven veel respondenten aan behoefte te hebben aan een cursus onder de categorie 'overig'. Het gaat hierbij om een breed scala aan veelal kortlopende opleidingen, onder andere in de zorg (bejaardenverzorging, hulpverlening, en dergelijke.), het onderwijs (onderwijsassistentie, jeugdzorg kinderdagverblijf, en dergelijke) en techniek (vakopleidingen, laboratoriummedewerker, en dergelijke).

Tabel 3.2: Type cursus waaraan behoefte bestaat naar potentiële doelgroep als percentage van het aantal respondenten dat behoefte heeft aan onderwijs².

	Mavo/havo/ vwo	Mbo	Hbo/ wo	Bedrijfs- cursus	Taal- cursus	Overig
Nieuwkomers	0,0	20,8	16,7	4,2	33,3	25,0
Oudkomers, opvoeders	5,6	5,6	0,0	2,8	61,1	25,0
Oudkomers, werkloos	0,0	0,0	10,5	0,0	63,2	26,3
Vluchtelingen	4,8	19,0	19,0	0,0	47,6	9,5
Laag opgeleid, autochtonen	0,0	0,0	10,0	10,0	0,0	80,0
Opvoeders, laag inkomen	6,7	13,3	13,3	6,7	6,7	53,3
Voortijdig schoolverlaters	6,3	14,6	31,3	16,7	10,4	20,8
Tweede kans volwassenen	20,0	8,9	8,9	4,4	20,0	37,8
Ouderen	0,0	0,0	0,0	0,0	66,7	33,3
Oudkomers, werkend	4,2	18,8	8,3	4,2	41,7	22,9
Laag opgeleid, 2 ^e gen. allochtonen	0,0	14,3	57,1	0,0	0,0	28,6
Totaal (287)	6,5	12,2	14,3	5,7	32,6	28,7

² Bij het middelbare beroepsonderwijs gaat het hier om alle verschillende niveaus die worden aangeboden, van assistentenopleidingen (KSB1) tot en met kaderopleidingen (KSB2).

3.2 De behoefte aan onderwijs in relatie tot het volgen aan onderwijs

In het bovenstaande is de behoefte aan educatie bepaald voor de afzonderlijke potentiële doelgroepen. In deze paragraaf wordt gezien in hoeverre de behoefte om onderwijs te volgen ook afhankelijk is van het feit of men reeds aan het onderwijs deelneemt. Een positieve relatie geeft dan aanleiding voor de veronderstelling dat het volgen van educatie een nieuwe behoefte schept om ook andere cursussen te volgen. Een negatieve relatie geeft aanleiding voor de gedachte dat men met de huidige opleiding wenst te volstaan en geen nieuwe cursussen op het oog heeft.

Tabel 3.3 maakt duidelijk dat sprake is van een positieve relatie tussen het reeds volgen van educatie en de behoefte om in de nabije toekomst ook aan andere cursussen deel te nemen. Bijna de helft van alle deelnemers aan onderwijs geeft aan ook andere cursussen te willen volgen. Van degenen die momenteel niet aan het onderwijs deelnemen is dit bijna een derde. Omgekeerd geredeneerd, blijken personen die momenteel geen opleiding volgen naar verhouding weinig behoefte aan onderwijs te hebben. De verschillen tussen de groepen zijn significant bij een $p < 0,05$.

Tabel 3.3: De behoefte aan het volgen van een opleiding in de toekomst naar onderwijsvolgenden en niet-onderwijsvolgenden, in procenten.

	Behoefte aan een (andere) cursus	Geen behoefte aan een (andere) cursus	Weet niet	Totaal	N
Volgt nu een opleiding	47,9	49,1	3,0	100,0	234
Volgt nu geen opleiding	31,3	63,7	5,0	100,0	559
Totaal	36,2	59,4	4,4	100,0	793

3.3 Motivatie voor het willen volgen van onderwijs

In tabel 3.4 is de motivatie voor het willen volgen van een cursus aangegeven. Wat blijkt is dat het belang van een opleiding vooral gekoppeld wordt aan het vergroten van de kans op werk en de wens zich verder persoonlijk te ontwikkelen. Het volgen van een opleiding als opstapje naar een vervolgopleiding of het inlossen van sociale ambities wordt beduidend minder belangrijk gevonden.

De koppeling van onderwijs aan de kansen op werk ligt alleen onder oudkomers met een opvoedende taak, de volwassenen van het tweedekans onderwijs en de ouderen op een laag niveau. De hoge waarden voor nieuwkomers en vluchtelingen sluiten aan bij het recent afgesloten onderzoek naar de effectiviteit van de Wet Inburgering Nieuwkomers (Brink e.a., 2002). De wens om snel te kunnen werken is onder deze groepen erg groot, hetgeen vaak zelfs ten koste gaat van de onderwijsaspiraties. Tenslotte geeft ook een overgrote meerderheid van de laag opgeleide tweede generatie allochtonen aan vooral een opleiding te willen volgen om de kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.

De ambitie om onderwijs te volgen ten gunste van de persoonlijke ontwikkeling leeft onder alle onderscheiden doelgroepen, in het bijzonder de drie categorieën oudkomers, de ouderen en de laag opgeleide tweede generatie allochtonen.

De overige motieven leggen beduidend minder gewicht in de schaal. Wel blijken relatief veel laag opgeleide tweede generatie allochtonen onderwijs te willen volgen om de ontwikkelingen in de maatschappij beter te begrijpen. De mogelijkheden om een vervolgopleiding te volgen, spelen in dit verband vooral bij nieuwkomers. Tenslotte valt op dat een relatief grote groep oudkomers met een opvoedende taak de waarde van een opleiding koppelt aan de mogelijkheid de eigen kinderen te kunnen ondersteunen.

Tabel 3.4: Motivatie voor het volgen van de cursus naar potentiële doelgroep, in procenten*.

	Kansen op werk	Persoonlijke ontwikkeling	Ontw. in maatschappij	Vervolgopleiding	Gezelligheid	Helpen van kinderen	Overig
Nieuwkomers	70,8	54,2	20,8	20,8	0,0	12,5	20,8
Oudkomers, opvoeders	30,6	72,2	19,4	0,0	5,6	27,8	11,1
Oudkomers, werkloos	63,2	68,4	5,3	5,3	10,5	15,8	5,3
Vluchtelingen	76,2	33,3	14,3	14,3	0,0	9,5	9,5
Laag opgeleid, autochtonen	60,0	60,0	0,0	0,0	0,0	10,0	20,0
Opvoeder, laag inkomen	60,0	66,7	13,3	0,0	6,7	6,7	0,0
Voortijdig schoolverlaters	63,5	55,8	9,6	3,8	5,8	1,9	7,7

Vervolg tabel 3.4

	Kansen op werk	Persoonlijke ontwikkeling	Ontw. in maatschappij	Vervolg-opleiding	Gezelligheid	Helpen van kinderen	Overig
Tweede kans volwassenen	35,4	52,1	4,2	6,3	12,5	0,0	12,5
Ouderen	0,0	100,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Oudkomers, werkend	59,2	85,7	24,5	6,1	2,0	8,2	14,3
Laag opgeleid, 2 ^e generatie Allochtonen	71,4	71,4	42,9	14,3	0,0	14,3	28,6
Totaal (n = 287)	54,0	63,4	14,6	6,3	5,2	9,1	11,5

* respondenten konden meer dan een antwoord geven, totaal > 100%.

3.4 Belemmeringen ten aanzien van het volgen van onderwijs

In tabel 3.5 is een aantal belemmeringen aangegeven. Deze belemmeringen hebben betrekking op diverse aspecten. Niettemin geeft maar liefst twee vijfde van alle respondenten aan geen belemmeringen te ondervinden bij de wens om onderwijs te volgen. Daar waar wel obstakels worden genoemd, hebben deze vooral betrekking op het ontbreken van tijd hiervoor. In mindere mate wordt verwezen naar de zorgtaken binnen het gezin, de hoge kosten en het gebrek aan kinderopvang. Tenslotte geeft tien procent aan dat de eigen vooropleiding onvoldoende aansluit bij de mogelijkheid om in Nederland een andere opleiding te kunnen volgen.

Onderscheiden naar doelgroep zien we dat vooral voortijdig schoolverlaters, volwassenen die algemeen vormend onderwijs willen inhalen en laag opgeleide autochtonen geen belemmeringen voor het volgen van een opleiding ondervinden. In iets mindere mate geldt dit ook voor opvoeders met een laag inkomen en de groep ouderen. Al deze groepen bestaan geheel of gedeeltelijk uit autochtone respondenten. Hiertegenover bevindt zich onder alle allochtone categorieën een ruime meerderheid van respondenten die te kennen geven wel belemmeringen te ondervinden op weg naar het volgen van een opleiding.

Belemmeringen aangaande een gebrekkige kinderopvang of het hebben van zorgtaken worden vooral door opvoedende groepen naar voren gebracht. In mindere mate geldt dit ook voor nieuwkomers. Het argument van hoge kosten wordt vooral door vluchtelingen genoemd. Ditzelfde geldt voor het type vooropleiding. Blijkbaar doet zich hierbij ook het probleem van diplomavergelijking voor, hetgeen vooral bij niet-Westerse landen speelt. Het gebrek aan tijd ten slotte vormt een belemmering voor vrijwel alle groepen, in het bijzonder

werkende oudkomers, laag opgeleide autochtonen en laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie.

Tabel 3.5: Belemmeringen voor het volgen van een cursus, naar doelgroep, in procenten*.

	Geen	Kinder- opvang	Zorg voor familie & gezin	Hoge kosten	Geen tijd	Type voor- opleiding	Anders
Nieuwkomers	31,0	14,3	19,0	14,3	11,9	11,9	7,1
Oudkomers, opvoeders	21,4	37,9	45,6	14,6	19,4	10,7	6,8
Oudkomers, werkloos	27,6	6,6	13,2	15,8	21,1	19,7	15,8
Vluchtelingen	31,1	8,9	17,8	28,9	17,8	26,7	8,9
Laag opgeleid, autochtonen	57,4	0,0	3,7	1,9	27,8	5,6	5,6
Opvoeders, laag inkomen	42,9	19,0	19,0	7,1	21,4	4,8	7,1
Voortijdig schoolverlaters	64,4	2,9	1,0	11,5	13,5	3,8	2,9
Tweede kans volwassenen	55,8	0,0	3,2	11,6	17,9	1,1	12,6
Ouderen	42,3	0,0	10,3	7,2	12,4	9,3	24,7
Oudkomers, werkend	29,6	7,2	7,4	11,1	46,3	13,9	6,5
Laag opgeleid, 2 ^{de} generatie allochtonen	23,8	4,8	4,8	0,0	38,1	14,3	9,5
Totaal (n = 787)	40,3	9,3	13,5	11,7	22,1	10,2	10,2

* respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

In tabel 3.6 gaan we in op de relatie tussen bovengenoemde belemmeringen en de wens om onderwijs te volgen. Er is hierbij alleen gekeken naar mensen die op dit moment geen onderwijs volgen. Het beeld dat nu naar voren komt, is dat van beperkte verschillen. Wel blijkt dat onder de groep die aangeeft behoefte aan educatie te hebben, zich een kleiner aandeel bevindt dat stelt geen belemmeringen voor het volgen ervan te ondervinden. Blijkbaar worden belemmeringen eerder gevoeld wanneer zich ook een concrete behoefte manifesteert. Voorts is het van belang op te merken dat de belemmeringen voor het volgen van educatie voor deze groep zich voordoen op diverse terreinen, waaronder de hiervoor niet geschikte (voor)opleiding, het gebrek aan tijd en de hoge kosten die hiermee gemoeid zouden zijn.

Tabel 3.6: Belemmeringen voor het volgen van een cursus naar onderwijsbehoefte, in procenten.**

	Geen	Kinder- opvang	Zorg voor familie & gezin	Hoge kosten	Geen tijd	Type voor- opleidi ng	Overig	Totaal (n)
Heeft behoefte aan cursus	31,0	15,5	13,2	21,3	16,7	16,1	9,2	174
Heeft geen behoefte	38,2	8,4	15,7	5,6	25,8	8,1	13,5	356
Weet niet	17,4	4,3	21,7	17,4	43,5	30,4	13,0	23
Totaal	35,1	10,5	15,2	11,0	23,7	11,6	12,1	553

** respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

3.5 Conclusie

Aangaande de behoefte aan het volgen van een opleiding kunnen we het volgende concluderen:

- De behoefte aan het volgen van een opleiding is het grootst onder de nieuwkomers, de voortijdig schooluitvallers, en de volwassenen die zich geïnteresseerd hebben getoond voor het tweedekans onderwijs. Het betreffen dus onder andere twee doelgroepen met recente onderwijservaring (in het kader van de WIN) en een groep die dit nadrukkelijk gezocht heeft. Onder de werkloze oudkomers, laag opgeleide autochtonen en ouderen is deze behoefte naar verhouding erg klein.
- Het ROC voorziet nog het meest in een behoefte als mogelijke instelling waar de respondenten een opleiding zouden willen volgen. Twee vijfde van de respondenten die aangeeft behoefte aan een opleiding te hebben, noemt het ROC als (meest) geschikt opleidingscentrum. Andere publieke of particuliere onderwijsinstellingen worden in dit verband niet of nauwelijks genoemd.
- Uitgesplitst naar type opleiding, spreken de respondenten zich vooral uit ten gunste van een taalopleiding. De wens om een taalcursus te volgen is het grootst onder vluchtelingen en oudkomers. Voorts geven vooral nieuwkomers, vluchtelingen, voortijdig schoolverlaters en lager opgeleide allochtonen van de tweede generatie aan een middelbare of hogere beroepsopleiding te willen volgen. Overige algemene of bedrijfsspecifieke opleidingen worden minder relevant geacht.
- Het belang van een opleiding wordt vooral gekoppeld aan het vergroten van de kans op werk en de wens zich verder persoonlijk te ontwikkelen. Het volgen van een opleiding als opstapje naar een vervolgopleiding of uit sociale motieven worden minder belangrijk gevonden. De koppeling van onderwijs aan werk is het grootst onder nieuwkomers, vluchte-

lingen en voortijdig schoolverlaters. De ambitie om onderwijs te volgen ten gunste van de persoonlijke ontwikkeling leeft vooral onder de oudkomers en opvoeders met een laag inkomen.

- Er is sprake van een positieve relatie tussen het reeds volgen van educatie en de behoefte in de nabije toekomst ook aan andere cursussen deel te nemen. Bijna de helft van alle deelnemers aan onderwijs geeft aan ook andere cursussen te willen volgen. Van degenen die momenteel niet aan het onderwijs deelnemen is dit bijna een derde.
- Een ruime minderheid (veertig procent) van alle respondenten geeft aan geen belemmeringen te ondervinden bij de wens om onderwijs te volgen. Daar waar wel obstakels worden genoemd, hebben deze vooral betrekking op het ontbreken van tijd hiervoor. In mindere mate wordt verwezen naar de zorgtaken binnen het gezin, de hoge kosten en het type vooropleiding dat is gevolgd.
- Autochtonen geven meer dan allochtonen aan geen belemmeringen te ondervinden bij het mogelijk deelnemen aan onderwijs. Per doelgroep zien we een ander beeld aangaande de specifieke obstakels om daadwerkelijk een opleiding te volgen. Meer in het algemeen blijkt dat allochtone doelgroepen vooral obstakels ondervinden die verband houden met de zorgtaken (vooral opvoedende oudkomers), de hoge kosten (vluchtelingen en in mindere mate de oud- en nieuwkomers), het gebrek aan tijd (werkende oudkomers) en de gevolgde vooropleiding (vluchtelingen).
- Indien we de behoefte aan het volgen van educatie koppelen aan de belemmeringen die zich hierbij voordoen, blijkt dat zich onder de groep die behoefte aan onderwijs heeft meer personen scharen met concrete belemmeringen om dit ook te realiseren. Het aandeel respondenten met belemmeringen is onder de groep die geen behoefte heeft iets kleiner. Het is waarschijnlijk dat in het geval van een concrete behoefte ook meer duidelijk wordt dat men op obstakels stuit om deze behoefte in te lossen.

4 DEELNAME AAN HET ONDERWIJS

In dit hoofdstuk wordt de deelname aan het onderwijs besproken. Ingegaan wordt op de ervaring met cursussen in het verleden van de respondenten (paragraaf 4.1). Vervolgens wordt de huidige deelname aan het onderwijs besproken, zowel naar niveau als onderwijsinstelling (paragraaf 4.2). In paragraaf 4.3 wordt hiervoor de motivatie opgetekend. Tenslotte volgen in paragraaf 4.4 enkele conclusies.

4.1 Onderwijservaring in Nederland

In hoofdstuk 2 is de onderwijsachtergrond van de respondenten besproken. Alvorens de huidige deelname aan het onderwijs te bespreken, wordt kort ingegaan op de Nederlandse onderwijservaring van de respondenten in het verleden (tabel 4.1)¹. Duidelijk wordt dat vooral de nieuwkomers, vluchtelingen en volwassenen die algemeen vormend onderwijs willen inhalen, een taalcursus NT2 hebben gevolgd. Aangaande de laatste categorie moeten we hierbij met name aan de allochtone respondenten denken. Oudkomers hebben in veel mindere mate een cursus in Nederland gevolgd. Zoals reeds in hoofdstuk 2 is aangegeven, zijn deze doelgroepen veel sterker gericht op de arbeidsmarkt of gezinstaken.

Andere cursussen blijken vooral door autochtonen te zijn gevolgd. Het gaat hierbij met name om allerlei vak- en computercursussen. Wat voorts opvalt is dat een meerderheid hier over het algemeen een diploma of certificaat van heeft behaald.

Tabel 4.1: Onderwijservaring in Nederland in het verleden buiten de reguliere opleidingen, naar doelgroep, in procenten.

	Nederlandse les (NT2)	Andere cursus	Certificaat*
Nieuwkomers	69,0	7,1	33,3
Oudkomers, opvoeders	37,9	10,7	72,7
Oudkomers, werkloos	27,6	10,5	100,0
Vluchtelingen	50,0	8,7	75,0
Laagopgeleid, autochtonen	-	35,2	66,7
Opvoeders, laag inkomen	9,3	20,9	55,6
Voortijdig schoolverlaters	6,7	33,7	71,4

¹ Het gaat hier niet om reguliere opleidingen, maar om verschillende soorten cursussen.

Vervolg tabel 4.1

Tweedekans volwassenen	13,1	60,6	71,7
Ouderen	10,3	16,5	86,7
Oudkomers, werkend	28,7	32,4	74,3
Laag opgeleid, 2 ^e gen. allochtonen	-	33,3	85,7
Totaal (n= 793)	22,3	26,1	73,2

* Als percentage van het aantal mensen dat een cursus heeft gevolgd

4.2 Huidige deelname aan het onderwijs

Met betrekking tot de huidige deelname aan het onderwijs is het beeld uiterst gevarieerd (tabel 4.2). Nieuwkomers en vluchtelingen participeren in relatief hoge mate in het onderwijs. In het bijzonder betreft het hier een taalcursus. Ook de voortijdig schoolverlaters en de volwassenen die belangstelling voor het tweedekans onderwijs hebben getoond nemen naar verhouding in hoge mate deel aan een opleiding of cursus. Deze groepen hebben inmiddels dus opnieuw aansluiting gevonden bij het onderwijs. Een beperkt aantal van hen volgt een hbo of wo-opleiding. Het gaat hierbij voornamelijk om mensen die in het land van herkomst een academische opleiding hebben gevolgd. Deze diploma's worden doorgaans niet erkend in Nederland, waardoor de respondenten een deel van hun opleiding opnieuw moeten volgen. Onder de voortijdig schoolverlaters blijken een aantal respondenten inmiddels wel hun diploma te hebben behaald en een vervolgopleiding gestart.

Voor de overige doelgroepen is de actuele deelname beduidend geringer. De laagste scores zien we in dit verband bij de opvoeders met een laag inkomen en bij de groep ouderen. Taalonderwijs vormt voor vrijwel alle allochtone doelgroepen de belangrijkste opleiding. In veel mindere mate nemen de onderscheiden doelgroepen deel aan het reguliere algemene onderwijs.

Tabel 4.2: Deelname aan het onderwijs, naar doelgroep en het niveau van opleiding, in procenten.

	Deelname aan het onderwijs	Niveau opleiding*					
		Mavo/ Havo/ vwo	Mbo	Hbo/ wo	Taal	Bedrijfs- cursus	Overig
Nieuwkomers	50,0	0,0	14,3	4,8	61,9	0,0	19,0
Oudkomers, opvoeders	14,6	0,0	0,0	0,0	80,0	0,0	20,0
Oudkomers, werkloos	15,8	8,3	8,3	0,0	75,0	0,0	8,3

Vervolg tabel 4.2

Vluchtelingen	45,7	0,0	23,8	14,3	57,1	0,0	4,8
Laagopgeleiden, autochtoon	9,3	0,0	40,0	0,0	0,0	20,0	40,0
Opvoeders, laag inkomen	16,3	0,0	28,6	0,0	14,3	14,3	42,9
Voortijdig schoolverlaters	45,2	21,3	36,2	25,5	6,4	2,1	8,5
Tweedekans volwassenen	88,9	50,0	2,3	3,4	38,6	0,0	5,7
Ouderen	1,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0
Oudkomers, werkend	12,0	0,0	7,7	7,7	23,1	23,1	7,7
Laag opgeleid, 2 ^e gen. allochtoon	19,0	0,0	0,0	0,0	25,0	0,0	75,0
Totaal (n= 793)	29,5	14,1	8,5	8,5	38,0	2,6	13,2

* Als percentage van het aantal respondenten dat een cursus volgt.

Voorts is gekeken naar de onderwijsinstelling waaraan de cursus of opleiding wordt gevolgd (tabel 4.3). Het ROC is veruit de meest relevante onderwijsinstelling. Ruim de helft van de ondervraagde respondenten die momenteel aan het onderwijs deelneemt, doet dit bij een ROC. Een taalschool of buurtcentrum wordt door bijna een vijfde van de respondenten genoemd.

Het wekt geen verbazing dat wanneer nieuwkomers en volwassenen die belangstelling voor het tweedekans onderwijs hebben, onderwijs volgen, zij dit in meerderheid bij het ROC doen. In het kader van de Wet Inburgering Nieuwkomers worden nieuwkomers geacht bij het ROC een taal cursus te volgen. De volwassenen van het tweedekans onderwijs hebben zelf contact met het ROC gezocht voor informatie over onderwijs bij deze instellingen. Ouderen en laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie nemen niet deel aan onderwijs bij het ROC. Onderwijsdeelnemers uit de overige groepen (zowel verschillende categorieën oudkomers als autochtonen) kiezen voor rond de veertig procent voor het ROC. Oudkomers opvoeders maken naar verhouding vaker gebruik van opleidingen bij een wijk- of buurtcentrum. De doelgroepen waarin vooral autochtonen zijn vertegenwoordigd, nemen naar verhouding vaak deel aan een opleiding bij een niet nader aangeduide instelling. Het gaat hierbij om centra voor vakopleidingen, bedrijfsinterne cursussen of hbo/wo-instellingen.

Tabel 4.3: Deelname aan een cursus of opleiding naar doelgroep en type onderwijsinstelling als percentage van het aantal respondenten dat onderwijs volgt.

	Wijk- of Buurt- Centrum	ROC	Volks- universiteit	Overig	Onbekend
Nieuwkomers	9,5	81,0	0,0	9,5	0,0
Oudkomers, opvoeders	40,0	46,7	0,0	0,0	13,3
Oudkomers, werkloos	25,0	41,7	0,0	0,0	33,3
Vluchtelingen	0,0	81,0	0,0	14,3	4,8
Laagopgeleid, autochtonen	0,0	40,0	0,0	60,0	0,0
Opvoeders, laag inkomen	14,3	42,9	0,0	42,9	0,0
Voortijdig schoolverlaters	2,1	38,3	0,0	44,7	14,9
Tweede kans volwassenen	1,1	86,4	1,1	8,0	3,4
Ouderen	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Oudkomer, werkend	7,7	38,5	0,0	38,5	15,4
Laagopgeleid, 2 ^e gen. Allochtonen	25,0	0,0	0,0	75,0	0,0
Totaal (n = 234)	6,8	64,1	0,4	20,5	8,1

4.3 De motivatie voor deelname aan onderwijs

Respondenten die momenteel een opleiding volgen, dragen hiervoor diverse argumenten aan (tabel 4.4). Het versterken van de persoonlijke ontwikkeling is de meest genoemde motivatie, gevolgd door het vergroten van de kansen op werk. De eerste beweegreden speelt met name bij de drie categorieën oudkomers en de laag opgeleide autochtonen en ouderen². De tweede reden is vooral belangrijk onder nieuwkomers, vluchtelingen en werkende oudkomers. De mogelijkheden om een vervolgopleiding te volgen wordt door bijna een vijfde van de respondenten genoemd. Deze reden speelt vooral bij opvoeders met een laag inkomen, voortijdig schoolverlaters en laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie. Voorts blijkt een opmerkelijk verschil in motivatie om een cursus te volgen tussen de categorieën oudkomers. Werkende oudkomers volgen vooral een opleiding om de werksituatie te verbeteren. Werkloze oudkomers en opvoeders noemen dit argument daarentegen nauwelijks.

² Vanwege de geringe celvulling bij ouderen, kan weinig betekenis worden toegekend aan de uitkomst voor deze categorie.

Tabel 4.4: Motivatie voor het volgen van een opleiding naar doelgroep als percentage van de groep die onderwijs volgt.*

	Kansen op werk	Persoonlijke ontwikkeling	Vervolg-opleiding	Gezelligheid	Helpen van kinderen	Maatschappij	Overig
Nieuwkomers	65,0	55,0	25,0	0,0	5,0	10,0	20,0
Oudkomers, opvoeders	28,6	100,0	0,0	14,3	28,6	21,4	0,0
Oudkomers, werkloos	28,6	100,0	14,3	14,3	42,9	14,3	0,0
Vluchtelingen	70,0	45,0	30,0	5,0	15,0	25,0	10,0
Laagopgeleiden, autochtonen	60,0	80,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0
Opvoeders, laag inkomen	28,6	42,9	28,6	0,0	0,0	0,0	14,3
Voortijdig schoolverlaters	50,0	32,6	26,1	2,2	0,0	2,2	4,3
Tweede kans volwassenen	19,3	54,5	13,6	17,0	1,1	4,5	17,0
Ouderen	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Oudkomers, werkend	83,3	75,0	0,0	8,3	25,0	16,7	0,0
Laag opgeleid, 2 ^e gen. allochtonen	25,0	50,0	25,0	0,0	0,0	25,0	25,0
Totaal (n= 234)	39,7	54,9	17,4	9,4	6,7	8,5	11,6

* Respondenten kunnen meer antwoorden geven, percentages > 100.

4.4 Conclusie

Met betrekking tot de feitelijke deelname aan het onderwijs kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- Met betrekking tot de onderwijservaring in Nederland bestaan er grote verschillen tussen de doelgroepen. Het zijn vooral de groepen met veel allochtonen (in het bijzonder nieuwkomers, vluchtelingen en oudkomers opvoeders) die een taalcursus hebben gevolgd. Deelname aan een andere (vak- of bedrijfs-)cursus ligt onder de voortijdig schoolverlaters, laagopgeleide autochtonen, volwassenen van het tweede kans onderwijs, werkende oudkomers en laagopgeleide tweede generatie allochtonen op een hoger niveau.

- Met betrekking tot de huidige onderwijsdeelname, geeft de overgrote meerderheid van de potentiële doelgroep (70%) aan geen onderwijs te volgen. Het gaat hier dan ook om de groep potentiële deelnemers. De laagste participatie in dit verband treffen we aan bij opvoeders (zowel oudkomers als lage inkomensgroepen), werkende en werkloze oudkomers, laagopgeleide autochtonen en ouderen.
- Onder diegenen die wel een opleiding volgen, vallen vooral de nieuwkomers en vluchtelingen die aan een taalcursus deelnemen. Verder vallen de volwassenen die gebruik maken van het tweede kans onderwijs hieronder door het volgen van een taalcursus of een algemeen vormende opleiding. Ook volgen relatief veel voortijdig schoolverlaters opnieuw onderwijs.
- In het verlengde van het voorgaande wordt met name het ROC genoemd als instelling waaraan een cursus of opleiding wordt gevolgd. Het gaat dan opnieuw om nieuwkomers en vluchtelingen en tweede kansers. Andere opleidingscentra zoals een taalschool, wijkcentrum of volksuniversiteit zijn in dit verband niet of nauwelijks relevant.
- De motieven om aan onderwijs deel te nemen, zijn velerlei. Verwezen wordt vooral naar de grotere kansen op de arbeidsmarkt, de persoonlijke ontwikkeling en in mindere mate naar de mogelijkheden een vervolgopleiding te kunnen volgen. Een verbetering van kansen op werk wordt vooral genoemd, door de nieuwkomers, vluchtelingen, laagopgeleide autochtonen en de werkende oudkomers. De werkloze oudkomers en oudkomers opvoeders vinden de persoonlijke ontwikkeling belangrijker.

5 BEKENDHEID MET HET BVE-ONDERWIJS

In dit hoofdstuk wordt meer specifiek ingegaan op de bekendheid met beide Regionale Opleidingscentra te Rotterdam, te weten het Albeda College en het ROC Zadkine. Achtereenvolgens komen aan de orde: de bekendheid met deze instellingen en daarbinnen met het type opleidingen en de afdelingen, de kennis over de doelgroepen waarop deze instellingen zich richten en tenslotte de wijze waarop de respondenten beide opleidingscentra hebben leren kennen.

Voor dat deze aspecten zullen worden besproken voor het Albeda College (paragraaf 5.2) en het Zadkine (paragraaf 5.3) wordt in paragraaf 5.1 ingegaan op de algemene bekendheid van de ROC's. Daarna volgt een korte bespreking van enkele opvallende verschillen tussen beide instellingen met betrekking tot het voorgaande (paragraaf 5.4). Tenslotte zal de bekendheid met het BVE-onderwijs worden gekoppeld aan de andere twee aspecten van dit onderzoek, te weten de behoefte aan onderwijs en de feitelijke deelname aan onderwijs (paragraaf 5.5). Op deze wijze verkrijgen we een beeld van de mogelijk onderlinge samenhang tussen de behoefte en deelname aan het onderwijs enerzijds en de kennis van het Albeda en ROC Zadkine anderzijds. De conclusies volgen in paragraaf 5.6.

5.1 Bekendheid met de ROC's

Ongeveer twee van iedere vijf benaderde respondenten is op de hoogte van het bestaan van beide ROC's. De groep die slechts één van beide opleidingscentra kent is kleiner, namelijk een vierde van alle respondenten. Niet minder dan een derde blijkt geen van beide ROC's te kennen. Gegeven het feit dat het om de potentiële doelgroep gaat, dient dit percentage als hoog te worden beschouwd.

Er is een groot verschil tussen de onderscheiden doelgroepen in de mate waarin zij bekend zijn met de ROC's. Voortijdig schoolverlaters, volwassenen voor het tweede kans onderwijs en laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie zijn het meest bekend met de ROC's. Zij zijn ook degenen die hier onderwijs volgen cq. hebben gevolgd of informatie over het onderwijsprogramma hebben opgevraagd. Opvallend is voorts het hoge percentage opvoeders uit lage inkomensgroepen dat bekend is met de ROC's. Uit het vervolg van dit hoofdstuk zal blijken dat zij de ROC's vooral via familie en vrienden kennen.

Tabel 5.1: Bekendheid met de ROC's naar doelgroep, in procenten.

	Bekend met beide ROC's	Bekend met een van beide ROC's	Niet bekend met een van beide ROC's
Nieuwkomers	21,4	45,2	33,3
Oudkomers, opvoeders	25,2	21,4	53,4
Oudkomers, werkloos	26,3	22,4	51,3
Vluchteling	26,1	41,3	32,6
Autochtoon, laagopgeleid	29,6	27,8	42,6
Opvoeder, laag inkomen	46,5	41,9	11,6
Voortijdig schoolverlater	78,8	16,3	4,8
Tweede kans volwassenen	85,9	14,2	0,0
Ouderen	13,4	20,6	66,0
Oudkomer, werkend	39,9	29,6	31,5
2 ^e gen. allochtoon, laagopgeleid	61,9	14,3	23,8
Totaal (n = 793)	42,6	24,1	33,3

5.2 Bekendheid met het Albeda College

De meeste respondenten zijn op de hoogte van het bestaan van het Albeda College (tabel 5.2). Dit geldt in mindere mate voor de opleidingen die er worden aangeboden. Alleen met betrekking tot het beroepsonderwijs, blijkt hiervan een ruime meerderheid op de hoogte. Slechts een kleine minderheid is bekend met het feit dat het Albeda College NT2 en VAVO-opleidingen aanbiedt. Dit betekent dat de meeste respondenten het Albeda College slechts oppervlakkig kennen.

De verschillen tussen de onderscheiden doelgroepen zijn groot. Werkzoekende en opvoedende oudkomers, evenals de groep ouderen zijn voor het merendeel onbekend met deze onderwijsinstelling. Werkende oudkomers kennen het Albeda College vaker dan de andere groepen oudkomers. Nieuwkomers, vluchtelingen, voortijdig schoolverlaters, volwassenen met belangstelling voor het tweedekans onderwijs en de laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie laten beduidend hogere scores zien. Dit wekt geen verbazing, aangezien deze respondenten of een verplichte taalcursus volgen/hebben gevolgd (of hiervoor in elk geval zijn uitgenodigd) of zelf contact hebben gezocht over het volgen van algemeen vormend onderwijs. Opvoeders uit lage inkomensgroepen kennen in de meeste gevallen het Albeda Col-

lege, hoewel zij weinig onderwijs volgen of behoefte hebben aan onderwijs (zie ook hoofdstuk 3 en 4).

Tabel 5.2: Het Albada College: bekendheid met instelling en opleidingen naar doelgroep, in procenten.

	Bekendheid	Type opleiding ^{1*}			
		NT2	VAVO	Beroepsonderwijs	Anders
Nieuwkomers	64,3	72,0	4,0	84,0	4,0
Oudkomers, opvoeders	36,9	23,5	2,9	76,5	8,8
Oudkomers, werkloos	42,1	29,6	7,4	81,5	0,0
Vluchtelingen	60,9	77,3	4,5	72,7	13,6
Autochtonen, laagopgeleid	50,0	15,0	15,0	90,0	10,0
Opvoeders, laag inkomen	81,0	7,7	3,8	92,3	3,8
Voortijdig schoolverlaters	94,2	12,7	29,6	91,5	7,0
Tweede kans volwassenen	90,0	6,9	25,9	79,3	13,8
Ouderen	27,8	29,4	11,8	94,1	5,9
Oudkomers, werkend	63,0	19,0	8,6	75,9	19,0
2 ^e gen. allochtonen, laag opgeleid	71,4	6,7	6,7	100,0	0,0
Totaal (n = 793)	60,9	23,1	14,2	83,9	9,4

* Als percentage van het aantal respondenten dat bekend is met het ROC. Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

Naar opleidingsrichting zien we een min of meer herkenbaar patroon. Doelgroepen die voor het verplichte taalprogramma in aanmerking komen (nieuwkomers, vluchtelingen) zijn hiervan vrijwel alle op de hoogte. De doelgroepen voor de niet verplichte taalprogramma's (oudkomers werklozen en opvoeders) zijn veel minder op de hoogte van de mogelijkheden voor NT2 op het Albada College. Hoewel de algemene bekendheid met het VAVO-onderwijs beperkt is, is deze relatief het grootst onder volwassenen die mogelijk tweedekans onderwijs willen volgen en voortijdig schoolverlaters. Andere groepen hebben slechts in zeer beperkte mate weet van dergelijke educatieve programma's. Het beroepsonderwijs blijkt onder alle groepen die het Albada College kennen, vrijwel algemeen bekend.

De bekendheid met de afdelingen binnen het Albada College ligt op een laag niveau in vergelijking met de kennis over dit opleidingscentrum in het algemeen. Niettemin mogen we concluderen dat de meeste respondenten beter op de hoogte zijn van de diverse afdelingen

¹ Bij het Albada College is alfabetisering niet aangegeven, omdat dit alleen op het ROC Zadkine wordt aangeboden.

dan met de verschillende opleidingen. De grote bekendheid met het beroepsonderwijs vormt hierop uiteraard een uitzondering. Ongeveer een derde tot de helft van de doelgroepen, die het Albada College kennen, is bekend met de vier onderscheiden afdelingen. Het grootst is de bekendheid met de afdeling Economie & Administratie. De afdeling Techniek scoort het laagst in dit verband.

Nieuwkomers, vluchtelingen en volwassenen voor het tweede kans onderwijs zijn het meest op de hoogte van de afdeling Educatie. Dit is dan ook de afdeling waar deze respondenten zelf de meeste ervaring mee hebben. De afdeling Techniek is vooral bekend onder voortijdig schoolverlaters, evenals de volwassenen van het tweedekans onderwijs.

Tabel 5.3: Het Albada College: bekendheid met afdelingen naar doelgroep als percentage van het aantal respondenten dat het Albada College kent.

	Educatie	Techniek	Dienstverlening & Gezondheids- zorg	Economie & Admini- stratie	Anders
Nieuwkomers	68,0	20,0	28,0	64,0	4,0
Oudkomers, opvoeders	32,3	16,1	41,9	38,7	16,1
Oudkomers, werkloos	40,7	14,8	29,6	37,0	11,1
Vluchtelingen	50,0	25,0	25,0	66,7	20,8
Autochtonen, laagopgeleid	20,0	46,7	46,7	40,0	40,0
Opvoeders, laag inkomen	14,3	14,3	33,3	47,6	14,3
Voortijdig schoolverlaters	16,0	48,0	54,0	52,0	24,0
Tweede kans volwassenen	55,9	50,0	55,9	47,1	17,6
Ouderen	31,3	37,5	50,0	50,0	37,5
Oudkomers, werkend	30,9	25,5	43,6	45,5	20,0
2 ^e gen. allochtonen, laagopgeleid	46,2	7,7	30,8	61,5	7,7
Totaal (n= 311)	35,7	29,6	41,8	49,2	19,0

Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

Ditzelfde geldt voor de afdeling Dienstverlening & Gezondheidszorg. Ook blijkt ongeveer de helft van de ouderen, die het Albada College kennen, op de hoogte van deze afdeling te zijn. Hiertegenover is de afdeling Economie & Administratie vooral bekend onder de nieuwkomers, vluchtelingen en tweede generatie allochtonen. De verschillen in deze zijn overigens beperkt.

Het antwoord op de vraag voor wie de respondenten denken dat het onderwijs op het Albeda College vooral bedoeld is, levert een diffuus patroon op (tabel 5.3). Over het algemeen bestaat het beeld dat deze onderwijsinstelling met name programma's aanbiedt voor jongeren en volwassenen. Het bedienen van de analfabeten, vrouwen of de allochtone doelgroep wordt beduidend minder vaak genoemd. Uitgesplitst naar doelgroep, zien we een duidelijke etnische component in het onderscheiden patroon. Nieuwkomers, vluchtelingen en tweede generatie allochtonen hebben vaker de gedachte dat dit ROC zich vooral ook richt op de allochtone doelgroep. Nieuwkomers en vluchtelingen wijzen daarnaast naar verhouding vaak op onderwijsprogramma's ten behoeve van vrouwen en Nederlanders. Het is mogelijk dat zij deze informatie met het deelnemen aan het inburgeringsprogramma hebben verkregen.

Tabel 5.4: Het Albeda College: de beeldvorming over doelgroepen die onderwijs volgen naar doelgroep als percentage van het aantal respondenten dat het Albeda College kent.

	Alloch- tonen	Volwas- senen	Jonge- ren	Analfa- beten	Vrouwen	Neder- landers	Anders
Nieuwkomers	76,9	50,0	15,4	7,7	26,9	26,9	7,7
Oudkomers, opvoeders	30,3	36,4	57,6	3,0	3,0	0,0	9,1
Oudkomers, werkloos	40,0	50,0	60,0	13,3	16,7	6,7	6,7
Vluchteling	73,1	42,3	42,3	7,7	26,9	42,3	3,8
Autochtoon, laagopgeleid	21,7	43,5	47,8	0,0	13,0	17,4	26,1
Opvoeder, laag inkomen	8,3	41,7	75,0	4,2	4,2	0,0	8,3
Voortijdig schoolverlater	24,6	52,3	53,8	9,2	15,4	23,1	1,5
Tweede kans volwassenen	7,9	61,9	69,8	1,6	4,8	15,9	0,0
Ouderen	19,0	28,6	66,7	14,3	9,5	19,0	14,3
Oudkomer, werkend	32,7	49,1	61,8	12,7	9,1	7,3	16,4
2 ^e gen. allochtoon, laag opgeleid	50,0	42,9	42,9	7,1	14,3	14,3	21,4
Totaal (n= 380)	31,1	48,2	56,3	7,4	12,1	15,5	8,4

Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

De wijze waarop men met het Albeda College bekend is geraakt, staat toegelicht in tabel 5.5. De belangrijkste wijze waarop men het Albeda College heeft leren kennen is via familie of vrienden die er een opleiding volgen. Duidelijk wordt tevens dat een kwart van de respondenten er reeds een opleiding volgt of gevolgd heeft. Dit geldt in het bijzonder voor de

nieuwkomers, vluchtelingen, de voortijdig schoolverlaters en de volwassenen van het tweedekans onderwijs. In de categorie overig vallen antwoorden zoals ‘bekendheid doordat er een schoolgebouw van het Albeda College in de buurt is’, ‘via de werkgever’, ‘via de gemeente’.

Oudkomers, ouderen en opvoeders met een laag inkomen volgen er in beduidend mindere mate een opleiding. Voor deze groepen is informatie van familie en vrienden belangrijk. Wat opvalt is dat de formele informatiekanalen (media, folders, doorverwijzing) een beperkte rol spelen in de wijze waarop de potentiële doelgroep het Albeda College heeft leren kennen. Een uitzondering hierop vormt het arbeidsbureau dat relatief veel vluchtelingen informatie over dit opleidingscentrum heeft verstrekt.

Tabel 5.5: De wijze waarop men bekend is geraakt met het Albeda College naar doelgroep als percentage van het totaal aantal respondenten dat het Albeda kent.

	De respon- dent volgt er een opleiding	Familie & vrienden volgen er een opleiding	Via een folder & lokale televisie	Via het arbeids- bureau	Via het buurt- huis	Overig
Nieuwkomers	37,0	33,3	11,1	3,7	3,7	33,3
Oudkomers, opvoeders	21,1	71,1	7,9	2,6	2,6	2,6
Oudkomers, werkloos	22,6	64,5	9,7	6,5	3,2	12,9
Vluchtelingen	46,4	39,3	21,4	25,0	7,1	17,9
Autochtonen, laagopgeleid	22,2	33,3	14,8	0,0	3,7	33,3
Opvoeders, laag inkomen	21,9	43,8	18,8	0,0	0,0	21,9
Voortijdig schoolverlaters	29,6	34,7	15,3	0,0	0,0	28,6
Tweedekans volwassenen	27,4	20,2	14,3	2,4	0,0	44,0
Ouderen	0,0	59,3	25,9	0,0	3,7	25,9
Oudkomers, werkend	23,1	52,3	9,2	3,1	0,0	21,5
2 ^e gen. allochtonen, laag- opgeleid	13,3	33,3	33,3	0,0	6,7	13,3
Totaal (n = 472)	25,4	41,5	14,8	3,2	1,7	26,1

Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%

5.3 De bekendheid met het ROC Zadkine

Overeenkomstig voorgaande beschrijving zullen voor het ROC Zadkine enige aspecten worden toegelicht. In tabel 5.6 staat de bekendheid met dit College, evenals met de afzonderlijke opleidingen. Ongeveer de helft van de respondenten is bekend met dit opleidingscentrum.

Dit verhoudingsgetal ligt onder dat van het Albeda College. Naar type opleiding blijkt de grootste bekendheid te bestaan met het beroepsonderwijs. De kennis van het NT2-programma en het VAVO-onderwijs is beduidend geringer. Het beeld voor beide ROC's komt in dit verband sterk overeen.

De bekendheid met deze onderwijsinstelling onder de afzonderlijke doelgroepen loopt sterk uiteen. Opvoeders met een laag inkomen, voortijdig schoolverlaters, tweede generatie allochtonen en met name de volwassenen van het tweedekans onderwijs kennen in overgrote meerderheid het ROC Zadkine. Voor de allochtone groepen van de eerste generatie (nieuwkomers, vluchtelingen en oudkomers) is dit veel minder het geval. Allochtone respondenten die dit opleidingscentrum wel kennen (vooral nieuwkomers en vluchtelingen), wijzen vooral naar het taalprogramma. Het VAVO-onderwijs blijkt onder deze doelgroepen niet of nauwelijks bekend. Voor de andere doelgroepen (voortijdig schoolverlaters, volwassenen voor tweede kans onderwijs) geldt een tegenovergesteld beeld; zij zijn in geringe mate bekend met het NT2-programma, maar kennen in hogere mate dan de oudkomers/nieuwkomers het VAVO-onderwijs. Vluchtelingen en Nieuwkomers kennen het ROC dan ook meestal vanwege de NT2-cursus die zij hebben gevolgd, de andere groepen hebben meer ervaring met de VAVO-afdeling. De onderlinge verschillen met betrekking tot de kennis over het beroepsonderwijs zijn beperkt.

Tabel 5.6: Het ROC Zadkine: bekendheid met instelling en opleidingen naar doelgroep, in procenten.

	Bekendheid		Type opleiding*			
		<i>Alfabetisering</i>	<i>NT2</i>	<i>VAVO</i>	<i>Beroepsonderwijs</i>	<i>Anders</i>
Nieuwkomers	23,8	37,5	62,5	0,0	50,0	0,0
Oudkomers, opvoeders	35,0	21,9	31,3	0,0	53,1	6,3
Oudkomers, werkloos	32,9	13,0	34,8	0,0	60,9	4,3
Vluchtelingen	32,6	0,0	46,2	0,0	84,6	7,7
Autochtonen, laag opgeleid	37,0	0,0	6,3	6,3	100,0	0,0
Opvoeders, laag inkomen	57,1	6,7	6,7	6,7	93,3	6,7
Voortijdig schoolverlaters	79,8	1,9	14,8	20,4	85,2	11,1
Tweede kans volwassenen	97,9	2,4	12,2	36,6	75,6	23,2
Ouderen	19,6	10,0	20,0	10,0	70,0	10,0

Vervolg tabel 5.6:

Oudkomers, werkend	44,4	20,0	35,6	6,7	71,1	8,9
2 ^e gen. allochtonen, laag opgeleid	66,7	8,3	8,3	8,3	100,0	0,0
Totaal (n= 793)	49,1	9,0	21,9	15,5	75,8	11,3

* Als percentage van het aantal respondenten dat het ROC Zadkine kent.

Met betrekking tot de afdelingen van het ROC Zadkine zien we een vergelijkbaar beeld met dat van het Albeda College. Ongeveer een derde tot de helft van de respondenten is bekend met de afzonderlijke afdelingen van het eerstgenoemde opleidingscentrum. Educatie en de afdeling Techniek blijven in dit verband iets achter bij de verzorgende en economische afdelingen.

Naar doelgroep zijn de allochtone groepen, evenals de ouderen beter bekend met de afdeling Educatie dan de autochtone laag opgeleiden, de opvoeders met een laag inkomen en de voortijdig schoolverlaters, hetgeen overeenkomt uit eerdere ervaringen met het ROC. Nieuwkomers en voortijdig schoolverlaters blijken beter dan de andere doelgroepen bekend met de afdeling Techniek. Nieuwkomers en vluchtelingen zijn weinig op de hoogte van Dienstverlening en Gezondheidszorg. Werkende oudkomers zijn beter op de hoogte van de afdelingen Dienstverlening en Gezondheidszorg en Economie en Administratie dan andere oudkomers.

Tabel 5.7: Het ROC Zadkine: bekendheid met de afdelingen naar doelgroep als percentage van het aantal respondenten dat bekend is met het ROC Zadkine

	Educatie	Techniek	Diensten & gezondheidszorg	Economie & administratie	Anders
Nieuwkomers	62,5	50,0	25,0	25,0	0,0
Oudkomers, opvoeders	57,6	12,1	39,4	33,3	3,0
Oudkomers, werkloos	43,5	21,7	34,8	34,8	8,6
Vluchtelingen	45,5	27,3	27,3	54,5	9,1
Autochtonen, laag opgeleid	14,3	57,1	35,7	57,1	0,0
Opvoeders, laag inkomen	0,0	0,0	69,2	30,8	23,1
Voortijdig schoolverlaters	11,4	50,0	54,5	52,3	22,7
Tweede kans volwassenen	35,4	35,4	45,8	45,8	22,9
Ouderen	55,6	22,2	44,4	11,1	33,3

Vervolg tabel 5.7:

Oudkomers, werkend	46,5	30,2	58,1	55,8	11,6
2 ^e gen. allochtonen, laagopgeleid	18,2	18,2	54,5	72,7	9,1
Totaal (n= 257)	35,0	31,1	47,1	45,5	14,4

Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

De vraag voor wie (welke specifieke doelgroep) het ROC Zadkine volgens de respondenten onderwijs verzorgt, levert een zeer overeenkomstig beeld op met dat van het Albeda College (tabel 5.7). Algemeen gesteld, wordt vooral op jongeren en volwassenen gewezen. De overige doelgroepen, inclusief allochtonen, worden beduidend minder vaak genoemd.

Onderscheiden naar doelgroep, veronderstellen de allochtone categorieën verhoudingsgewijs vaak dat het ROC Zadkine het onderwijsprogramma op de allochtonen richt. Wel noemen nieuwkomers en vluchtelingen opnieuw vaker verschillende doelgroepen aanbod dan de andere categorieën. Hiertegenover hebben de doelgroepen met een opvoedende taak en/of een laag inkomen, zowel allochtoon als autochtoon een minder duidelijk beeld van de groepen waarop het ROC zich zou richten.

Tabel 5.8: Het ROC Zadkine: de beeldvorming over doelgroepen die onderwijs volgen naar doelgroep als percentage van het aantal respondenten dat het ROC Zadkine kent.

	Allochtonen	Volwassenen	Jongeren	Analfabeten	Vrouwen	Nederlanders	Anders
Nieuwkomers	50,0	50,0	50,0	0,0	37,5	12,5	0,0
Oudkomers, opvoeders	43,8	28,1	50,0	6,3	9,4	0,0	6,3
Oudkomers, werkloos	33,3	25,0	45,8	16,7	25,0	8,3	12,5
Vluchtelingen	78,6	71,4	42,9	14,3	21,4	42,9	0,0
Autochtonen, laag opgeleid	12,5	31,3	56,3	0,0	12,5	0,0	31,3
Opvoeders, laag inkomen	12,5	50,0	68,8	6,3	6,3	0,0	6,3
Voortijdig schoolverlaters	14,8	48,1	64,8	9,3	9,3	29,6	0,0
Tweede kans volwassenen	15,6	70,1	63,6	2,6	2,6	20,8	0,0
Ouderen	18,2	27,3	72,7	18,2	9,1	9,1	9,1
Oudkomers, werkend	37,2	58,1	62,8	14,0	18,6	4,7	11,6

Vervolg tabel 5.8:

Oudkomers, werkend	46,5	30,2	58,1	55,8	11,6
2 ^e gen. allochtonen, laagopgeleid	18,2	18,2	54,5	72,7	9,1
Totaal (n= 257)	35,0	31,1	47,1	45,5	14,4

Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

De vraag hoe men het ROC Zadkine heeft leren kennen, is beantwoord in tabel 5.8. Het feit dat familieleden of vrienden er een opleiding volgen is voor bijna 40 procent van de respondenten de reden waardoor ze op de hoogte zijn van het Zadkine. Bijna 30 procent kent het ROC Zadkine omdat zij op deze instelling onderwijs hebben gevolgd of volgen. De verschillen tussen de doelgroepen zijn overigens minder groot in vergelijking met het beeld voor het Albeda College. Wel blijkt opnieuw dat de formele informatiekanalen van ondergeschikte betekenis zijn in de wijze waarop de respondenten, ongeacht hun etnische herkomst, bekend zijn geraakt met het ROC Zadkine.

Tabel 5.9: De wijze waarop men bekend is geraakt met het ROC Zadkine naar doelgroep, in percentages.

	De respondent volgt er een opleiding	Familie & vrienden volgen er een opleiding	Via een folder & lokale televisie	Via het arbeidsbureau	Via het buurthuis	Anders
Nieuwkomers	22,2	33,3	33,3	0,0	0,0	11,1
Oudkomers, opvoeders	36,1	52,8	5,6	0,0	0,0	8,3
Oudkomers, werkloos	25,0	66,7	16,7	0,0	0,0	12,5
Vluchtelingen	33,3	20,0	20,0	20,0	6,7	40,0
Autochtonen, laag opgeleid	21,1	36,8	26,3	0,0	0,0	15,8
Opvoeders, laag inkomen	4,3	52,5	26,1	4,3	0,0	13,0
Voortijdig schoolverlaters	25,6	37,8	8,5	1,2	0,0	34,1
Tweede kans volwassenen	46,7	21,7	14,1	0,0	0,0	30,4
Ouderen	5,3	42,1	15,8	0,0	5,3	42,1
Oudkomers, werkend	29,8	44,7	8,5	2,1	6,4	17,0
2 ^e gen. allochtonen, laag opgeleid	21,4	42,9	28,6	0,0	7,1	14,3
Totaal (n= 380)	29,7	38,4	14,2	1,6	1,6	24,5

Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

5.4 Verschillen tussen het Albeda en het ROC Zadkine

Het beeld dat uit het voorgaande naar voren komt, is dat van een min of meer overeenkomstig beeld over de kennis van beide opleidingsinstituten. Niettemin zagen we ook een aantal verschillen. Kort beschouwd, hebben deze verschillen betrekking op het volgende:

- De bekendheid met het Albeda College is groter dan met het ROC Zadkine. Ruim zestig procent van de ondervraagde populatie kent het eerste opleidingscentrum, terwijl bijna de helft van de respondenten bekend is met het tweede opleidingscentrum.
- Nieuwkomers en vluchtelingen zijn beter op de hoogte van het aanbod van taalonderwijs aan het Albeda College dan aan het ROC Zadkine². De drie categorieën oudkomers zijn iets beter op de hoogte van het aanbod op het ROC Zadkine.
- De respondenten die het ROC Zadkine kennen hebben over het algemeen een duidelijker beeld van potentiële doelgroepen van het ROC dan de respondenten die het Albeda College.
- De respondenten krijgen hun informatie in geringe mate via formele kanalen kennis over beide opleidingsinstituten. Niettemin blijkt de bekendheid via deze weg (media, doorverwijzing en dergelijke) bij het Albeda College iets meer gewicht in de schaal te leggen.

5.5 De bekendheid gerelateerd aan de behoefte en deelname aan het onderwijs

In deze paragraaf zal worden gezien in hoeverre de bekendheid van beide onderwijsinstellingen gerelateerd kan worden aan zowel de behoefte als de feitelijke deelname aan educatie in het algemeen. Met betrekking tot de behoefte aan onderwijs zagen we reeds dat deze sterk verschilt per doelgroep. Nieuwkomers, vluchtelingen, voortijdig schoolverlater, de volwassenen van het tweedekans onderwijs en werkende oudkomers hebben naar verhouding meer behoefte aan educatie dan de overige groepen (tabel 3.1). De behoefte is het geringst gebleken onder respondenten met een laag inkomen, ouderen en/of een opvoedende taak.

In tabel 5.9 is deze behoefte gekoppeld aan de bekendheid met beide ROC's. Duidelijk wordt nu dat onder de respondenten die behoefte tonen voor het volgen van onderwijs, de bekendheid met beide instellingen groter is dan voor de groep die aangeeft hieraan geen behoefte te hebben. Dit geldt zowel voor beide opleidingsinstituten, maar in sterkere mate voor het Albeda College.

Tenslotte is de bekendheid van beide opleidingscentra in verband gebracht met de deelname van de respondenten aan een opleiding of cursus in het algemeen (tabel 5.10). Het blijkt nu

² Mogelijk houdt dit ook verband met het feit dat hoog opgeleide nieuwkomers en vluchtelingen met name naar het Albeda College gaan, terwijl het ROC Zadkine zich meer richt op de categorie analfabeten en laag opgeleiden.

dat onder respondenten die momenteel een opleiding volgen, de bekendheid met beide opleidingscentra beduidend groter is dan voor de groep die momenteel geen opleiding volgt. Dit geldt in nog iets sterkere mate voor de bekendheid van het Albada College. Dit verschil is significant bij een $p < 0,05$. Het bovenstaande wekt geen verbazing aangezien deze respondenten vaak zelf een opleiding volgen op één van de ROC's.

Tabel 5.10: Bekendheid van het Albada en het ROC Zadkine gekoppeld aan de behoefte aan onderwijs in het algemeen, in procenten.

	Bekendheid met het Albada	Onbekendheid met het Albada	Bekendheid met het Zadkine	Onbekendheid met het Zadkine
Behoeftte aan onderwijs	72,8	27,2	62,0	38,0
Geen behoefte aan onderwijs	53,9	46,1	42,7	57,3
Geen mening over behoefte	56,7	43,3	26,7	73,3
Totaal (N = 793)	60,9	39,1	49,1	50,9

Hiertegenover blijkt dat onder de respondenten die momenteel geen opleiding volgen, de bekendheid van deze scholen drastisch afneemt. Wel dienen we hieraan toe te voegen dat deze verschillen voor een deel worden verklaard door het feit dat ruim een kwart van de benaderde respondenten reeds een opleiding aan beide ROC's volgt. Vanzelfsprekend kleurt dit de uitkomsten over de bekendheid ervan. Dit neemt niet weg dat de verschillen groter zijn om alleen door deze factor te kunnen worden verklaard. Zo bezien, leidt deelname aan onderwijs tot informatie en kennis over diverse onderwijsinstanties, waaronder de ROC's.

Tabel 5.11: Bekendheid van het Albada en het ROC Zadkine gekoppeld aan deelname aan het onderwijs in het algemeen, in procenten.

	Bekendheid met het Albada	Onbekendheid met het Albada	Bekendheid met het Zadkine	Onbekendheid met het Zadkine
Deelname aan onderwijs	83,3	16,7	73,9	26,1
Geen deelname aan onderwijs	51,4	48,6	38,6	61,4
Totaal (n = 788)	60,9	38,1	49,1	50,9

* Verschillen zijn significant bij $p > 0,05$.

In tabel 5.12 worden bovenstaande twee tabellen samengevoegd. Er wordt gekeken naar de combinatie van deelname aan onderwijs en onderwijsbehoefte en de kennis van de onderwijsinstellingen. Er blijkt een significante samenhang ($p < 0,05$) tussen deelname en behoefte enerzijds en kennis van de ROC's anderzijds. Respondenten die deelnemen aan onderwijs zijn het meest bekend met de ROC's. Ook de respondenten die onderwijs zouden willen volgen zijn redelijk op de hoogte van het bestaan van de ROC's. Degenen die geen behoefte aan

onderwijs hebben zijn hiervan het minst op de hoogte. Opnieuw is dit geen verrassende uitkomst.

Tabel 5.12: Bekendheid met de ROC's gekoppeld aan deelname aan het onderwijs in het algemeen en behoefte aan onderwijs, in procenten.

	Bekendheid met beide ROC's	Bekendheid met een van de ROC's	niet bekend met de ROC's
Nu onderwijsvolgend	65,8	25,6	8,5
Nu geen onderwijsvolgend maar wel behoefte	47,4	22,3	30,3
Geen onderwijsvolgend en geen behoefte aan onderwijs	26,3	24,0	49,7
Totaal (n= 793)	42,6	24,1	33,3

* Verschillen zijn significant bij $> 0,05$.

5.6 Conclusie

Op basis van het voorgaande, komen we tot de volgende conclusies:

- Tweederde van de benaderde respondenten is bekend met tenminste één van beide Regionale Opleidingscentra te Rotterdam. In het bijzonder zijn de doelgroepen op de hoogte van het beroepsonderwijs dat deze instellingen aanbieden. De bekendheid met andere opleidingsrichtingen is over de gehele linie beduidend minder groot. Over het algemeen is de bekendheid met deze instellingen het grootst onder voortijdig schoolverlaters, volwassenen voor het tweede kans onderwijs en de tweede generatie allochtonen.
- De respondenten zijn in wisselende mate op de hoogte van de verschillende afdelingen van beide ROC's. Ongeveer de helft is bekend met de afdelingen Economie & Administratie en Diensten & Gezondheidszorg. In mindere mate hebben de respondenten weet van de afdelingen Educatie en Techniek. Nieuwkomers, vluchtelingen en de volwassenen van het tweedekans onderwijs zijn vooral bekend met de afdeling Educatie, de afdeling waar ze zelf onderwijs hebben gevolgd of volgen. De overige doelgroepen zijn iets beter bekend met de verzorgende en administratieve afdelingen.
- De beeldvorming over de doelgroepen waarop de ROC's zich zouden richten, geeft aan dat de meeste respondenten vooral uitgaan van onderwijs voor volwassenen en jongeren. Slechts een derde van de respondenten noemt ook speciaal allochtone doelgroepen. Wel zien we hier een duidelijk verschil naar etnische herkomst. Allochtone respondenten noemen veel meer dan autochtone respondenten de allochtone doelgroep.
- De belangrijkste wijze waarop de respondenten bekend zijn geraakt met (één van) beide ROC's is het feit dat vrienden of familie er onderwijs volgen of hebben gevolgd. Ook het

zelf volgen of hebben gevolgd van een cursus is een weg volgens welke de respondenten de ROC's kennen. Formele informatiekanalen leggen beduidend minder gewicht in de schaal. Hierbij is weinig verschil tussen de doelgroepen.

- De verschillen tussen beide ROC's zijn beperkt. In algemene termen kennen iets meer respondenten het Albeda College. Dit wordt mede bepaald door de grotere kennis van eerstgenoemde instelling onder nieuwkomers en vluchtelingen.
- De respondenten die onderwijs volgen zijn het best op de hoogte van het bestaan van de ROC's. Mensen die nog geen onderwijs volgen, maar wel behoefte aan onderwijs hebben, zijn ook in redelijke mate op de hoogte van de ROC's. Van de overige respondenten is de helft op de hoogte van het bestaan van tenminste één van de ROC's.

6 DE UITKOMSTEN NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN

In de voorgaande hoofdstukken is per doelgroep in beeld gebracht wat hun relatie met het onderwijs is. Zoals ook in de inleiding is aangegeven, bestaat er nogal wat overlap tussen de afzonderlijke doelgroepen. Deze overlap wordt gevormd door kenmerken die niet specifiek voor één doelgroep van toepassing zijn, zoals de etnische herkomst of de maatschappelijke positie van de respondenten. In dit hoofdstuk zal daarom opnieuw naar de behoefte en deelname aan de kennis van het onderwijs worden gekeken, maar nu op basis van een aantal sociaal-demografische kenmerken. Deze zijn: geslacht, leeftijd en etnische herkomst. Daarnaast is een indeling gemaakt naar de maatschappelijke positie van de populatie.

In paragraaf 6.1 zal op deze wijze een aantal aspecten van de behoefte aan onderwijs worden besproken. In paragraaf 6.2 komt de deelname aan het onderwijs aan de orde. In paragraaf 6.3 zal de kennis van beide Regionale Opleidingscentra (het Albeda College en ROC Zadkine) worden toegelicht. De belangrijkste conclusies volgen in paragraaf 6.4.

6.1 Behoefte aan het volgen van onderwijs

De behoefte aan onderwijs en de specifieke onderwijsinstelling die men hierbij in gedachten heeft, staan in tabel 6.1 afgebeeld. Duidelijk wordt nu dat de behoefte het grootst is onder jongeren (met name de voortijdig schoolverlaters) en allochtonen van de tweede generatie. Naar maatschappelijke positie zijn het vooral de werkenden en onderwijsvolgenden die aangeven behoefte aan een cursus of opleiding te hebben. Onder mannen, ouderen en autochtonen is de behoefte aan educatie naar verhouding gering.

Ruim viervijfde van de respondenten die behoefte heeft aan onderwijs, kan aangeven waar zij dit onderwijs zouden willen volgen. De meesten willen naar het ROC. De onderwijsvolgenden/jongeren geven aan dat zij naar een hbo of wo-opleiding willen. De werklozen en personen die de zorg voor het gezin hebben, noemen iets vaker dan de andere categorieën het wijk- of buurtcentrum als plaats waar zij onderwijs willen volgen.

Tabel 6.1: Behoeftte, algemeen en naar onderwijsinstelling, in procenten.

	Behoeftte	Onderwijsinstelling*				
		<i>Wijk- of buurt- centrum</i>	<i>ROC</i>	<i>Volks- universiteit</i>	<i>Weet niet</i>	<i>Overig</i>
Mannen	32,9	7,1	46,9	2,7	20,4	23,0
Vrouwen	38,8	17,8	38,5	3,4	17,2	23,0
Jonger dan 23	48,5	3,2	27,0	4,8	23,8	41,3
23-55	38,5	16,9	44,4	2,9	17,4	18,4
Ouder dan 55	10,1	18,2	63,6	0,0	9,1	9,1
Autochtoon	30,0	6,6	30,3	3,9	19,7	39,5
Allochtoon	39,7	16,1	46,0	2,8	18,0	17,1
Allochtoon, 1 ^{ste} generatie**	38,9	17,7	49,2	3,3	17,1	12,7
Allochtoon, 2 ^{de} generatie**	44,8	6,7	26,7	0,0	23,3	43,3
Werkend	41,4	5,5	39,4	3,1	22,8	29,1
Werkloos/wao	35,9	25,9	45,9	1,2	16,5	10,6
Zorg gezin	26,9	28,1	56,3	0,0	9,4	6,3
Onderwijsvolgend	48,6	2,8	25,0	11,1	2,8	41,7
Pensioen	2,2	0,0	0,0	0,0	100	0,0
Totaal (n = 785)	36,2	13,6	41,8	3,1	18,5	23,0

* Als % van de respondenten die behoefte aan onderwijs hebben.

** N = 532.

De motivatie van alle respondenten om in de toekomst onderwijs te willen volgen, hangt met uiteenlopende aspecten samen. In tabel 6.2 is een aantal motieven onderscheiden voor de aangegeven deelpopulaties. Het vergroten van de kansen op werk, evenals de persoonlijke ontwikkeling vormen voor alle categorieën de belangrijkste motieven. Educatie als beweegreden voor werk is met name van belang voor mannen, jongeren en eerste generatie allochtonen (met name de vluchtelingen en nieuwkomers). Persoonlijke ontwikkeling als motief voor het willen volgen van educatie blijkt vooral belangrijk voor de ouderen, de allochtonen en zij die een zorg- of huishoudelijke taak vervullen. De overige redenen leggen minder gewicht in de schaal. Wel wordt de mogelijkheid aan een vervolgopleiding deel te kunnen nemen door vooral jongeren en onderwijsvolgenden belangrijk gevonden. Dit komt overeen met het type opleiding dat zij opgeven bij de behoefte aan onderwijs. Na het afronden van de huidige opleiding willen ze graag door met vervolgonderwijs. De sociale functie van educatie heeft bij vrouwen en autochtonen iets meer gewicht. Tenslotte wordt het helpen van kinderen als

motief voor educatie bij vooral vrouwen, allochtonen en respondenten met een zorgtaak belangrijk gevonden, dus met name de oudkomers opvoeders.

Tabel 6.2: Motivatie voor het volgen van de cursus, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten als percentage van degenen die behoefte hebben aan een cursus*.

	Kansen op werk	Persoonlijke ontwikkeling	Vervolg-opleiding	Gezelligheid	Helpen van kinderen	Overig
Man	57,5	63,0	5,5	2,4	7,1	11,8
Vrouw	51,1	64,7	7,6	8,2	10,9	12,0
Jonger dan 23	64,6	52,3	9,2	4,6	1,5	7,7
23-55	52,6	65,8	5,7	6,6	11,4	13,6
Ouder dan 55	8,3	91,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Autochtoon	51,3	53,9	0,0	13,2	1,3	10,5
Allochtoon	54,5	67,2	8,9	3,4	11,9	12,3
Allochtoon, 1 ^{ste} gen	56,4	67,2	8,8	3,4	12,7	11,3
Allochtoon, 2 ^{de} gen	41,9	67,7	9,7	3,2	6,5	19,4
Werkend	56,3	67,4	3,7	5,9	3,7	15,6
Werkloos/Wao	49,5	59,1	2,2	6,5	14,0	9,7
Zorg gezin	32,4	75,7	2,7	5,4	18,9	16,2
Onderwijsvolgend	68,4	60,5	21,1	5,3	7,9	2,6
Totaal (n= 793)	54,0	63,4	6,1	5,2	8,7	11,5

* Respondenten konden meer antwoorden geven, totaal > 100%.

Er worden echter ook diverse belemmeringen naar voren gebracht, die een feitelijke deelname aan educatie in de weg zouden staan (tabel 6.3). Mannen, jongeren en autochtonen blijken naar verhouding minder gevoelig voor dergelijke belemmeringen. Ditzelfde geldt voor werkenden (voornamelijk mannen) en onderwijsvolgenden. Met andere woorden, categorieën met naar verhouding veel niet-actieven (vrouwen, ouderen, allochtonen, werkzoekenden) stuiten vaker op belemmeringen om in de toekomst onderwijs te kunnen volgen.

De genoemde obstakels hebben vooral betrekking op het gebrek aan tijd en in mindere mate op de uitvoering van zorgtaken, de hoge kosten en het gebrek aan kinderopvang (tabel 6.3). De tijdsfactor wordt vooral door personen in de leeftijd van 23 tot 55 jaar en werkenden naar voren gebracht. Dit zijn voor een groot deel dezelfde respondenten. Verschillen naar geslacht en etniciteit zijn er nauwelijks in dit verband. Zorgtaken en het gebrek aan kinderopvang zijn belemmerende factoren die vooral voor vrouwen met een zorgtaak geleden. De verwachte hoge kosten spelen bij werklozen en onderwijsvolgenden een rol.

Tabel 6.3: Belemmeringen voor het volgen van een cursus, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten, in procenten.

	Geen	Kinder- opvang	Zorg voor familie & gezin	Hoge kosten	Geen tijd	Type voor- opleiding	Overig
Man	42,9	1,5	5,0	10,3	23,8	12,4	12,6
Vrouw	38,1	15,2	20,0	12,8	21,1	8,5	8,3
Jonger dan 23 jaar	61,9	3,2	1,6	11,9	11,1	4,0	3,2
23-55 jaar	34,3	12,6	16,7	12,2	27,3	12,1	9,1
Ouder dan 55 jaar	45,9	0,0	10,1	6,4	11,0	8,3	23,9
Autochtoon	57,5	1,6	4,4	6,0	17,9	3,2	10,7
Allochtoon	32,2	13,0	17,7	14,5	24,1	13,6	10,0
All-1 ^{ste} gen**	29,5	13,8	19,4	14,9	24,8	14,7	11,0
All-2 ^{de} gen**	50,7	7,5	6,0	11,9	19,4	6,0	3,0
Werkend	44,0	4,2	4,6	8,1	32,9	8,1	7,8
Werkloos/Wao	30,9	14,8	16,9	19,1	15,7	14,8	12,7
Zorg	33,9	18,6	40,7	6,8	22,0	9,3	7,6
Onderwijsvolgend	61,1	2,8	4,2	13,9	8,3	6,9	2,8
Pensioen	47,6	0,0	0,0	2,4	4,8	9,5	35,7
Totaal (n= 793)	40,2	9,4	13,4	11,7	22,2	10,2	5,9

* Respondenten konden meer dan een antwoord geven, totaal > 100%.

** N = 532.

6.2 Deelname aan het onderwijs

Met betrekking tot de onderwijsdeelname in het verleden, zijn vooral jongeren, autochtonen en onderwijsvolgenden naar verhouding hoog opgeleid¹. Voor deze categorieën liggen de percentages dat minimaal havo of een middelbare beroepsopleiding heeft gevolgd op een relatief hoog niveau. Opvallend is ook het grote verschil tussen de eerste en tweede generatie allochtonen, hetgeen de sterke mobiliteit tussen beide generaties nogmaals onderstreept (vgl. Veenman, 2002).

Daarnaast zijn er verschillen naar het land waar deze opleiding is gevolgd. Vooral de eerste generatie allochtonen heeft in meerderheid een opleiding buiten Nederland (lees: land van

¹ In principe zijn alle respondenten van het panel laag opgeleid. In het bestand met voortijdig schoolverlaters en tweede kans volwassenen bleken respondenten inmiddels al onderwijs gevolgd te hebben, waardoor hun opleidingsniveau in verhouding hoog is.

herkomst) genoten. Afhankelijk van de vertegenwoordiging van deze groep in de overige populaties, ligt dit percentage ook in andere categorieën op een soms laag niveau.

Vanzelfsprekend zijn de lessen in de Nederlandse taal (NT2) overwegend gevolgd door groepen met een sterke representatie van eerste generatie allochtonen. De tweede generatie heeft het Nederlands vooral via het reguliere onderwijs geleerd. Het relatief grote aantal onderwijsvolgenden komt voor een deel voort uit het feit dat deelnemers aan een intensieve taal cursus zich definiëren als onderwijsvolgend. Met betrekking tot het hebben deelgenomen aan een andere cursus, zien we de hoogste scores voor autochtonen, allochtonen van de tweede generatie en de groep werkenden. Het gaat hierbij om een ruim assortiment van veelal kortlopende beroepscursussen (computercursussen, vakopleidingen, et cetera).

De ruime meerderheid van de respondenten volgt geen onderwijs op het moment. Er is wel een groot verschil tussen de onderscheiden categorieën op (tabel 6.4), net zoals bij de onderscheid doelgroepen. De deelname aan het onderwijs is het hoogst onder jongeren (voortijdig schoolverlaters) en autochtonen. Ook valt een relatief hoge deelname onder vrouwen op. De laagste graad van deelname wordt gemeten voor ouderen, allochtonen van de eerste generatie, werklozen en arbeidsongeschikten.

Uitgesplitst naar opleiding, zien we een relatief hoge deelname onder mannen en jongeren aan het beroeps- en wetenschappelijk onderwijs. Indien ouderen, allochtonen van de eerste generatie en respondenten met een zorgtaak (voornamelijk allochtonen) deelnemen aan onderwijs, gaat het hierbij verhoudingsgewijs vaak om een taal cursus. Tenslotte zien we dat autochtonen, allochtonen van de tweede generatie en werkenden hoge scores aangeven voor de categorie overig (veelal kortlopende cursussen). In het voorgaande zagen we reeds dat deze categorieën ook in het verleden een relatief hoge activiteit op dit gebied tonen.

Tabel 6.4: Deelname naar het niveau van opleiding, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten, in procenten.

	Deelname aan het onderwijs	Niveau opleiding*				
		Mavo/havo/vwo	Mbo	Hbo/wo	Taal	Overig
Man	23,3	22,5	18,8	10,0	35,0	13,8
Vrouw	34,3	24,0	11,7	7,8	39,6	16,8
Tot 23 jaar	50,8	16,7	33,3	18,2	21,2	10,6
23-55 jaar	27,2	25,2	6,1	5,4	44,2	19,0

Vervolg tabel 6.4

	Deelname aan het onderwijs	Niveau opleiding*				
		Mavo/havo/ vwo	Mbo	Hbo/wo	Taal	Overig
Vanaf 55 jaar	11,9	53,8	0,0	0,0	46,2	0,0
Autochtoon	38,3	33,0	15,5	13,4	25,8	12,4
Allochtoon	25,8	16,8	13,1	5,1	46,7	18,3
Allo-1 ^{ste} gen**	24,3	10,6	13,3	4,4	54,0	17,7
Allo-2 ^{de} gen**	35,8	45,8	12,5	8,3	12,5	20,8
Werkend	30,3	31,2	7,5	5,4	32,3	23,7
Werkloos/Wao	17,7	11,9	0,0	2,4	61,9	23,8
Zorg gezin	20,2	25,0	0,0	0,0	62,5	12,5
Onderwijsvolgend	100,0	17,6	38,2	20,6	20,6	2,9
Totaal (n= 792)	29,5	14,1	8,5	8,5	38,0	15,8

* Als percentage van de respondenten dat nu onderwijs volgt.

** N = 532

De mensen die onderwijs volgen, blijken dit het meest aan het ROC te doen. Het gaat hier met name om taal, vavo- en mbo-cursisten: mannen, jongeren en personen met een zorgtaak (voor het gezin of in het huishouden). De eerste generatie allochtonen en werklozen (oudkopers) maken in verhouding iets vaker gebruik van de wijkcentra.

Tabel 6.5: Deelname aan educatie naar type onderwijsinstelling, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten als percentage van de deelname aan onderwijs

	Wijk- of buurt- centrum	ROC	Volks- universiteit	Overig	Weet niet
Man	3,8	63,8	0,0	25,0	7,5
Vrouw	8,4	64,3	0,6	18,2	8,4
Tot 23 jaar	3,0	54,5	0,0	31,8	10,6
23-55	9,5	65,3	0,7	17,7	6,8
Vanaf 55 jaar	0,0	84,6	0,0	7,7	7,7
Autochtoon	0,0	63,9	0,0	27,8	8,2
Allochtoon	11,7	64,2	0,7	15,3	8,0
All-1 ^{ste} gen	13,3	66,4	0,0	12,4	8,0
Allo-2 ^{de} gen	4,2	54,2	4,2	29,2	8,3

Vervolg tabel 6.5

	Wijk- of buurt-centrum	ROC	Volks-universiteit	Overig	Weet niet
Werkend	2,2	66,7	0,0	26,9	4,3
Werkloos/Wao	33,3	45,2	0,0	7,1	14,3
Zorg gezin	0,0	87,5	4,2	0,0	8,3
Onderwijsvolgend	0,0	61,8	0,0	27,9	10,3
Totaal (n= 287)	6,8	64,1	0,4	20,5	8,1

6.3 Bekendheid met het Albeda en ROC Zadkine

In deze paragraaf volgt een korte beschrijving van de bekendheid onder de onderscheiden categorieën met de twee ROC's. Het gaat hierbij om de bekendheid met beide instellingen, evenals de kennis van afdelingen en de doelgroepen waar de instellingen zich volgens de respondenten op richten. Daarnaast komt de wijze waarop men op de hoogte van het bestaan van deze ROC's is geraakt aan de orde. Voordat de kennis van beide ROC's apart wordt beschreven, geven we kort aan hoe de algemene bekendheid van deze instellingen is.

Reeds in hoofdstuk 5 kwam naar voren dat ruim 40 procent van de respondenten op de hoogte is van het bestaan van beide ROC's. Een kwart kent één van de twee opleidingscentra, terwijl de overige respondenten (33%) in het geheel niet bekend zijn met de Rotterdamse ROC's. De jongeren, de autochtonen, de allochtonen van de tweede generatie, de werkenden en de onderwijsvolgenden zijn het meest op de hoogte van de ROC's. In termen van deelname aan het onderwijs of de arbeidsmarkt zijn dit ook de meest actieve groepen.

Tabel 6.6: Bekendheid met de ROC's naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten, in procenten.

	Kent beide ROC's	Kent een van beide ROC's	Kent de ROC's niet
Man	39,7	23,0	37,3
Vrouw	45,0	24,9	0,6
Tot 23 jaar	69,2	20,8	10,0
23-55 jaar	40,1	26,1	33,8
Vanaf 55 jaar	22,0	18,3	59,6
Autochtoon	53,0	23,7	23,3

Vervolg tabel 6.6

	Kent beide ROC's	Kent een van beide ROC's	Kent de ROC's niet
Allochtoon	38,2	24,2	37,6
All-1 ^{ste} gen	32,3	26,2	41,5
Allo-2 ^{de} gen	79,1	10,4	10,4
Werkend	54,7	25,4	19,9
Werkloos/Wao	25,3	25,7	48,9
Zorg gezin	36,1	22,7	41,2
Onderwijsvolgend	70,8	25,0	4,2
Pensioen	14,3	16,7	69,0
Totaal	42,7	24,1	33,2

Albeda College

De bekendheid met het Albeda College varieert slechts in beperkte mate tussen de aangegeven categorieën (tabel 6.7). Alleen de ouderen tonen zich in meerderheid onbekend met deze onderwijsinstelling. De grootste bekendheid geniet het Albeda College onder jongeren, autochtonen, allochtonen en de tweede generatie en onderwijsvolgenden. Daarnaast wordt duidelijk dat de bekendheid vooral betrekking heeft op het aanbod van beroepsonderwijs. Voor vrijwel alle groepen geldt dat vier van iedere vijf respondenten hiervan op de hoogte is. Hiertegenover is de bekendheid met de andere onderwijsprogramma's veel kleiner. Dit geldt zeker voor het vavo-onderwijs. Met betrekking tot het taalonderwijs (NT2) blijkt dit vooral bekend onder allochtonen van de eerste generatie (waaronder vluchtelingen en nieuwkomers) en personen die momenteel een opleiding volgen. Een ruime meerderheid van de benaderde allochtone respondenten is echter niet op de hoogte van het taalonderwijs aangeboden door het Albeda College.

Tabel 6.7: Het Albeda College: bekendheid met de instelling en de opleidingen, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten (in procenten).

	Bekendheid	Type opleiding*			
		NT2	VAVO	Beroepsonderwijs	Anders
Man	58,1	24,5	15,6	82,3	10,2
Vrouw	63,2	22,1	13,3	85,0	8,8
Tot 23 jaar	92,1	21,3	24,7	88,8	7,9
23-55	58,5	22,3	10,1	82,6	10,1
Vanaf 55 jaar	34,9	18,5	18,5	88,9	3,7

Vervolg tabel 6.7

	Bekendheid	Type opleiding*			
		NT2	VAVO	Beroepsonderwijs	Anders
Autochtoon	70,6	10,7	24,0	88,4	7,4
Allochtoon	56,2	28,9	9,6	81,9	10,4
Allo-1 ^{ste} gen	52,0	33,3	7,1	79,3	10,6
Allo-2 ^{de} gen	85,1	11,8	19,6	92,2	9,8
Werkend	75,9	19,8	17,4	83,2	10,8
Werkloos/Wao	41,8	24,1	9,6	79,5	10,8
Zorg gezin	49,2	19,6	6,5	82,6	4,3
Onderwijsvolgend	95,8	35,5	21,0	90,3	8,1
Pensioen	26,2	28,6	0,0	100,0	0,0
Totaal	60,8	23,1	14,2	83,9	9,4

* Als percentage van het aantal respondenten dat het Albada College kent respondenten konden meer dan een antwoorde geven, totaal > 100%.

De beeldvorming dat het Albada College zich op specifieke doelgroepen zou richten, wijst vooral op onderwijs ten behoeve van allochtonen, volwassenen en jongeren. De verschillen tussen de onderscheiden categorieën zijn beperkt. De gedachte dat het ROC zich vooral richt op de allochtone doelgroep, leeft vooral onder allochtone respondenten. Niettemin is minder dan de helft van de allochtonen van mening dat deze onderwijsinstelling speciaal is voor de allochtone doelgroep. Doelgroepen met relatief veel autochtone respondenten zijn van mening dat het Albada College zich vooral richt op onderwijsprogramma's ten behoeve van volwassenen en jongeren. Voorts blijkt dat analfabeten, vrouwen en Nederlanders over de gehele linie slechts weinig worden genoemd als mogelijke doelgroepen waarop het ROC zich zou richten.

Tabel 6.8: Het Albada College: beeldvorming over onderwijs ten behoeve van specifieke groepen, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten, in procenten*.

	Alloch-tonen	Volwas-senen	Jongeren	Analfa-beten	Vrouwen	Neder-landers
Man	38,4	50,0	55,1	5,8	13,0	19,6
Vrouw	30,7	53,8	65,1	9,4	13,2	15,1
Tot 23 jaar	34,9	45,8	48,2	7,2	18,1	22,9
23-55 jaar	33,6	54,1	65,5	7,9	10,5	14,0
vanaf 55 jaar	16,7	50,0	71,4	10,7	7,1	14,3
Autochtoon	12,2	54,5	64,2	2,4	8,9	17,9

Vervolg tabel 6.8

	Alloch- tonen	Volwas- senen	Jongeren	Analfa- beten	Vrouwen	Neder- landers
Allochtoon	45,5	51,3	59,8	11,2	15,6	16,5
Allo-1 ^{ste} gen	47,5	51,4	58,5	12,6	16,4	16,9
Allo-2 ^{de} gen	36,6	51,2	65,9	4,9	12,2	14,6
Werkend	30,5	56,5	68,2	7,1	11,7	14,3
Werkloos/Wao	41,6	48,1	59,7	11,7	13,0	15,6
Zorg gezin	20,9	51,2	58,1	4,7	4,7	9,3
Onderwijsvolgend	45,8	50,8	42,4	5,1	23,7	28,8
Pensioen	25,0	25,0	100,0	25,0	12,5	12,5
Totaal (n = 480)	33,7	52,3	61,1	8,0	13,1	16,9

* Respondenten konden meer dan een antwoord geven, totaal > 100%.

De vraag hoe men het Albeda College kent, wordt door de onderscheiden groepen sterk wisselend beantwoord (tabel 6.9). Voor jongeren, allochtonen en studerenden geldt dat zij het opleidingscentrum naar verhouding vaak kennen omdat zij er zelf reeds een opleiding volgen of hebben gevolgd. De rol van familie en vrienden is vooral bij allochtonen (van de eerste generatie) van betekenis. Ook is deze vorm van informatieoverdracht voor niet-werkenden van groter belang dan voor de categorie werkenden.

Tabel 6.9: Het Albeda College: de wijze waarop men dit opleidingscentrum heeft leren kennen, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten (in %)*.

	De respondent volgt er een opleiding	Familie & vrienden volgen er een opleiding	Via een folder & lokale televisie	Via het arbeids- bureau	Via het buurt- huis	Anders
Man	23,7	39,2	17,0	4,1	2,6	29,4
Vrouw	26,6	43,2	13,3	2,5	1,1	23,7
Tot 23 jaar	31,0	35,3	18,1	1,7	0,9	27,6
23-55 jaar	25,6	43,5	11,7	3,6	1,6	25,0
Vanaf 55 jaar	10,5	47,4	26,3	0,0	2,6	23,7
Autochtoon	17,5	32,8	18,1	0,0	1,1	38,4
Allochtoon	30,1	46,6	13,0	5,1	2,1	18,8
Allo-1 ^{ste} gen	30,1	49,6	11,9	6,4	2,1	19,1
Allo-2 ^{de} gen	30,4	33,9	17,9	0,0	1,8	17,9

Vervolg tabel 6.9

	De respondent volgt er een opleiding	Familie & vrienden volgen er een opleiding	Via een folder & lokale televisie	Via het arbeidsbureau	Via het buurthuis	Anders
Werkend	25,0	36,8	14,0	2,6	1,3	31,6
Werkloos/Wao	22,7	54,6	15,5	6,2	2,1	14,4
Zorg gezin	24,6	49,1	12,3	0,0	1,8	15,8
Onderwijsvolgend	34,8	31,9	17,4	4,3	1,4	33,3
Pensioen	0,0	63,6	18,2	0,0	9,1	18,2
Totaal (n= 472)	25,4	41,5	14,8	3,2	1,7	26,1

* Respondenten konden meer dan één antwoord geven, totaal > 100%.

Het ROC Zadkine

Indien vergeleken met het Albeda College, is de bekendheid met het ROC Zadkine kleiner (tabel 6.10). De laagste scores zien we in dit verband voor mannen, ouderen, allochtonen en werkzoekenden c.q. arbeidsongeschikten. Daarnaast wordt opnieuw duidelijk dat de bekendheid vooral betrekking heeft op het aanbod van beroepsonderwijs. Voor vrijwel alle groepen geldt dat een ruime meerderheid hiervan op de hoogte is. Hiertegenover is de bekendheid met de andere onderwijsprogramma's gering. Dit geldt in het bijzonder voor het alfabetiserings- en vavo-onderwijs. Met betrekking tot het taalonderwijs (NT2) blijkt dit wederom vooral bekend onder allochtonen van de eerste generatie. Autochtonen zijn hier slechts in zeer geringe mate van op de hoogte. De autochtonen zijn meer dan de allochtonen op de hoogte van het vavo-onderwijs. De percentages blijven in beide gevallen echter erg laag.

Tabel 6.10: Het ROC Zadkine: bekendheid met de instelling en de opleidingen, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten (in procenten).

	Bekendheid	Type opleiding				
		alfabetisering	NT2	VAVO	Beroepsonderwijs	Anders
Man	44,9	8,3	23,1	14,0	75,2	12,4
Vrouw	52,5	10,0	21,1	16,3	76,3	10,5
Tot 23 jaar	72,2	3,2	15,9	19,0	85,7	11,1
23-55 jaar	48,0	10,9	22,2	13,1	74,7	10,9
Vanaf 55 jaar	27,5	9,5	19,0	33,3	66,7	19,0
Autochtoon	59,5	1,8	7,2	23,4	82,9	18,0
Allochtoon	44,4	13,6	30,2	11,1	71,9	7,5
Allo-1 ^{ste} gen	38,7	17,0	35,9	7,8	65,4	9,2

Vervolg tabel 6.10

	Bekendheid	Type opleiding				
		<i>Alfabetisering</i>	<i>NT2</i>	<i>VAVO</i>	<i>Beroepsonderwijs</i>	<i>Anders</i>
Allo- 2 ^{de} gen	83,6	2,2	10,9	21,7	93,5	2,2
Werkend	59,0	8,1	22,1	18,1	79,9	12,8
Werkloos/Wao	34,6	10,6	27,3	6,1	71,2	4,5
Zorg gezin	46,6	15,9	18,2	11,4	63,6	11,4
Onderwijs- volgend	70,8	7,1	19,0	21,4	88,1	7,1
Pensioen	19,0	0,0	0,0	33,3	66,7	33,3
Totaal	48,8	9,3	21,9	15,4	75,9	11,3

De beeldvorming over specifieke doelgroepen waar het onderwijs zich op zou richten levert een vergelijkbaar beeld op met dat van het Albada College. Allochtone doelgroepen zijn in verhoudingsgewijs sterke mate, hoewel niet in meerderheid, van mening dat het ROC Zadkine zich vooral op de allochtone doelgroep richt. Voor de overige doelgroepen van het bve-onderwijs geldt dat zij van mening zijn dat dit ROC zich vooral richt op volwassenen en jongeren. De gedachte aan onderwijs specifiek voor analfabeten, vrouwen en Nederlanders leeft slechts onder een relatief kleine groep.

Tabel 6.11: Het ROC Zadkine: beeldvorming over onderwijs ten behoeve van specifieke doelgroepen, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten (in %).

	Alloch- tonen	Volwas- senen	Jongeren	Analfa- beten	Vrouwen	Neder- landers
Man	30,3	47,5	54,1	7,4	13,9	17,2
Vrouw	26,7	53,5	62,6	9,1	11,2	14,4
Tot 23 jaar	23,8	50,8	68,3	12,7	15,9	28,6
23-55 jaar	29,4	50,5	56,9	6,9	11,5	11,5
Vanaf 55 jaar	13,6	54,5	68,2	9,1	4,5	13,6
Autochtoon	11,9	54,1	58,7	3,7	5,5	21,1
Allochtoon	36,7	49,7	59,8	11,1	16,1	12,6
Allo-1 ^{ste} gen	38,5	48,7	59,0	11,5	17,3	10,3
Allo-2 ^{de} gen	30,2	53,5	62,8	9,3	11,6	20,9
Werkend	25,9	51,7	59,2	8,2	11,6	17,0

Vervolg tabel 6.11

	Alloch-tonen	Volwas-senen	Jongeren	Analfa-beten	Vrouwen	Neder-landers
Werkloos/Wao	33,3	43,5	60,9	10,1	10,1	10,1
Zorg gezin	28,6	40,5	47,6	4,8	7,1	2,4
Onderwijsvolgend	32,5	72,5	65,0	10,0	25,0	30,0
Pensioen	25,0	25,0	100,0	25,0	25,0	25,0
Totaal	28,0	51,4	59,2	8,4	12,2	15,4

De vraag hoe men het ROC Zadkine kent, levert sterk uiteenlopende antwoorden op tussen de onderscheiden groepen (tabel 6.12). Voor allochtonen en onderwijsvolgenden geldt dat zij het opleidingscentrum naar verhouding vaak kennen omdat zij er zelf reeds een opleiding volgen. In tegenstelling tot het Albeda College is dit niet het geval voor de groep jongeren. De rol van familie en vrienden is vooral bij allochtonen (van de eerste generatie) van betekenis. Ook is deze vorm van informatieoverdracht voor werkzoekenden en arbeidsongeschikten van een relatief iets groter belang.

Tabel 6.12: Het ROC Zadkine: de wijze waarop men dit opleidingscentrum heeft leren kennen, naar sociaal-demografische kenmerken van de respondenten (in %).

	De respondent volgt er een opleiding	Familie & vrienden volgen er een opleiding	Via een folder & lokale televisie	Via het arbeidsbureau	Via het buurthuis	Anders
Man	27,6	36,2	15,8	1,3	2,6	25,7
Vrouw	31,0	39,7	13,5	1,7	0,9	24,0
Tot 23	23,1	38,5	12,1	1,1	0,0	33,0
23-55	33,6	39,1	13,4	1,6	1,6	20,2
Na 55	20,0	30,0	20,0	0,0	3,3	36,7
Autochtoon	26,5	27,9	17,7	0,7	0,7	35,4
Allochtoon	31,8	44,6	12,4	2,1	2,1	18,0
Allo-1 ^{ste} gen	30,5	45,8	12,4	2,3	2,3	19,2
Allo-2 ^{de} gen	35,7	41,1	12,5	1,8	1,8	14,3
Werkend	29,9	32,8	12,4	0,6	1,7	29,9
Werkloos/Wao	32,9	50,6	13,9	2,5	1,3	11,4
Zorg gezin	25,5	47,3	18,2	1,8	0,0	20,0
Onderwijsvolgend	34,6	32,7	19,2	3,8	1,9	23,1
Pensioen	0,0	25,0	12,5	0,0	12,5	62,5
Totaal (n = 381)	29,7	38,3	14,4	1,6	1,6	24,7

6.4 De relatie tussen de bekendheid en de behoefte

Tenslotte zal in deze paragraaf voor de afzonderlijke sociaal-demografische categorieën de bekendheid met beide opleidingscentra in verband worden gebracht met de behoefte aan onderwijs. In hoofdstuk 5 zagen we reeds dat er een positief verband bestaat tussen de kennis van beide opleidingsinstellingen en de behoefte aan onderwijs. Respondenten die te kennen geven behoefte aan educatie te hebben, zijn beter op de hoogte van het bestaan van concrete opleidingsmogelijkheden dan de groep die aangeeft geen behoefte aan educatie te hebben.

Tabel 6.13: De relatie tussen behoefte aan educatie en kennis van de Regionale Opleidingscentra te Rotterdam, naar sociaal-demografische en maatschappelijke categorieën (in procenten).

	Behoefte en bekend met beide ROC's	Behoefte en bekend met een ROC	Behoefte en onbekend met de ROC's
Man	53,1	23,0	23,9
Vrouw	56,9	24,7	18,4
Jonger dan 23	77,8	19,0	3,2
23-55	48,8	26,1	25,1
Ouder dan 55	45,5	18,2	36,4
Autochtoon	69,7	26,3	3,9
Allochtoon	50,2	23,2	26,5
1 ^{ste} generatie	43,6	26,0	30,4
2de generatie	90,0	6,7	3,3
Werkend	60,6	26,8	12,6
Werkloos/arbeidsongeschikt	40,0	23,5	36,5
Zorg gezin	50,0	18,8	31,3
Onderwijsvolgend	71,4	25,7	2,9
Totaal (n= 287)	55,4	24,0	20,6

Vergelijken we de afzonderlijke sociaal-demografische en maatschappelijke categorieën, dan zien we dat deze relatie in het bijzonder opgaat voor de jongeren, autochtonen, tweede generatie allochtonen, de werkenden en de studerenden. In termen van deelname aan het onderwijs en de arbeidsmarkt zijn dit tevens de meest actieve groepen. Voor de eerste generatie allochtonen, werklozen en respondenten met een zorgtaak in het huishouden is deze relatie minder sterk. Minstens zo belangrijk is het te constateren dat een gedeelte van de benaderde respondenten (en met name de minst 'actieve' groepen) aangeven wel behoefte aan educatie te hebben, maar tegelijkertijd niet op de hoogte zijn van het bestaan van beide ROC's.

6.5 Conclusie

De belangrijkste conclusies die we op grond van het voorgaande kunnen trekken, zijn de volgende:

- Het onderscheid in sociaal-demografische en maatschappelijke categorieën levert noemenswaardige verschillen op, zowel met betrekking tot de behoefte aan onderwijs, de feitelijke deelname aan educatie als de bekendheid met de twee Regionale Opleidingscentra. Voor een deel vallen deze verschillen samen met de onderscheiden doelgroepen in de eerdere hoofdstukken. Zo valt de leeftijdsklasse tot 23 jaar grotendeels samen met de jongeren zonder startkwalificatie. Ook tussen de onderscheiden categorieën bestaat samenhang: diegenen met zorgtaken voor het gezin zijn doorgaans vrouwen.
- Met betrekking tot de behoefte aan educatie is deze het grootst onder vrouwen, jongeren en allochtonen. In het bijzonder liggen hier motieven met betrekking tot de kansen op werk en persoonlijke ontwikkeling aan ten grondslag. Opvallend is dat een relatief groot deel van diegenen die nu onderwijs volgen, ook behoefte aan onderwijs hebben in de nabije toekomst. Ze volgen nu onderwijs (taal of vavo) om vervolgens naar een hogere opleiding te kunnen doorstromen.
- Tegelijk geven categorieën met naar verhouding veel niet-actieven (vrouwen, ouderen, allochtonen, werkzoekenden) naar verhouding vaak aan concrete belemmeringen te onderkennen bij het daadwerkelijk volgen van onderwijs in de toekomst. Deze categorieën komen grotendeels overeen met de oudkomers.
- De bekendheid met de onderscheiden ROC's is vooral groot onder jongeren, autochtonen, allochtonen en de tweede generatie en de groep studerenden c.q. schoolgaanden. De geringere bekendheid van het ROC Zadkine (in vergelijking met het Albeda College) hangt vooral samen met de lage scores onder mannen, ouderen en allochtonen in dit verband.
- De beeldvorming ten aanzien van specifieke doelgroepen voor het onderwijs betreft vooral allochtonen, volwassenen en jongeren. De verschillen tussen de onderscheiden categorieën zijn hieromtrent beperkt.
- Er doen zich geen grote verschillen voor in de wijze waarop de categorieën de beide Regionale Opleidingscentra kennen. Wel zijn het feit dat de respondent er een opleiding volgt of heeft gevolgd en de informatie van familie en vrienden voor allochtonen van iets grotere betekenis.

7 CONCLUSIE

In het onderstaande zullen achtereenvolgens de belangrijkste conclusies worden gegeven met betrekking tot de volgende aspecten: de behoefte aan onderwijs, de feitelijke deelname aan onderwijs, de kennis van de twee ROC's te Rotterdam (het Albeda en het ROC Zadkine) en tenslotte het verband tussen deze variabelen. Deze thema's zullen voor beide indelingen (naar doelgroepen en sociaal-demografische categorieën) worden beschreven.

7.1 De behoefte aan onderwijs

Ruim een derde van alle respondenten geeft te kennen behoefte aan het volgen van een opleiding te hebben. Deze behoefte is het grootst onder de nieuwkomers, de voortijdig schooluitvallers en de volwassenen die zich geïnteresseerd hebben getoond voor het tweedekans onderwijs. Onder oudkomers (met uitzondering van werkende oudkomers), laagopgeleide autochtonen en ouderen is deze behoefte naar verhouding erg klein. Naar sociaal-demografische categorie zijn het vooral de vrouwen, jongeren en allochtonen die aangeven educatie te willen volgen.

Uitgesplitst naar instelling, noemen de respondenten met name het ROC als opleidingscentrum waar men educatie zou willen volgen. Overige instellingen worden beduidend minder vaak genoemd. De behoefte aan educatie betreft dan vooral het volgen van een taalopleiding. In mindere mate wordt een behoefte geuit aan het deelnemen aan middelbaar en hoger beroepsonderwijs. De wens om een taalcursus te volgen is het grootst onder vluchtelingen, de drie categorieën oudkomers en de ouderen. De wens om aan middelbaar en hoger beroepsonderwijs deel te nemen leeft vooral onder de categorieën met een relatief hoog opleidingsniveau, namelijk de nieuwkomers en vluchtelingen. Daarnaast spreken de werkende oudkomers zich naar verhouding vaak uit voor het willen volgen van middelbaar beroepsonderwijs.

Tevens is duidelijk geworden dat er sprake is van een positieve relatie tussen het reeds volgen van educatie en de behoefte in de nabije toekomst ook aan andere cursussen deel te nemen. Bijna de helft van alle deelnemers aan onderwijs geeft aan ook andere cursussen te willen volgen. Van degenen die momenteel niet aan het onderwijs deelnemen is dit bijna een derde. Personen die momenteel geen opleiding volgen hebben dus naar verhouding weinig behoefte om dit in de toekomst wel te gaan doen.

Het belang van een opleiding wordt vooral gekoppeld aan het vergroten van de kans op werk en de wens zich verder persoonlijk te ontwikkelen. Het volgen van een opleiding als opstapje

naar een vervolgopleiding of uit sociale motieven worden minder belangrijk gevonden. De koppeling van onderwijs aan werk leeft onder de meerderheid van respondenten binnen alle potentiële doelgroepen, uitgezonderd de opvoedende oudkomers, de volwassenen van het tweedekans onderwijs en de ouderen. De ambitie om onderwijs te volgen ten gunste van de persoonlijke ontwikkeling leeft onder alle doelgroepen, uitgezonderd de vluchtelingen. Daarnaast relateren nieuwkomers, vluchtelingen en tweede generatie allochtonen het belang van educatie vooral aan de mogelijkheid een vervolgopleiding te kunnen volgen. Het ondersteunen van kinderen als argument voor educatie wordt tenslotte met name door opvoedende oudkomers naar voren gebracht.

Een meerderheid van alle respondenten (60 procent) geeft aan belemmeringen te ondervinden bij de wens om onderwijs te volgen. Overigens blijkt dat zich onder de groep die behoefte aan onderwijs heeft zich meer personen bevinden met concrete belemmeringen om dit ook te realiseren. Het is waarschijnlijk dat als er sprake is van een concrete behoefte eventuele obstakels eerder duidelijk worden. De obstakels die worden genoemd, hebben vooral betrekking op het ontbreken van tijd hiervoor. In mindere mate wordt verwezen naar de zorgtaken binnen het gezin, de hoge kosten die verbonden zouden zijn met het volgen van een opleiding en de genoten vooropleiding. Opvallend genoeg zijn het vooral de autochtone doelgroepen die naar verhouding vaak aangeven geen concrete belemmeringen te ondervinden bij het daadwerkelijk volgen van onderwijs in de toekomst.

Indien we de behoefte aan het volgen van educatie relateren aan de belemmeringen die zich hierbij voordoen, blijkt dat zich onder de groep die behoefte aan onderwijs heeft meer personen scharen met concrete belemmeringen om dit ook te realiseren. Het aandeel respondenten met belemmeringen is onder de groep die geen behoefte heeft iets kleiner. Hoe concreter de behoefte, hoe duidelijker ook de belemmeringen.

7.2 De deelname aan onderwijs

Het gemiddeld niveau van genoten onderwijs ligt onder de overgrote meerderheid van de respondenten op een laag niveau. Ongeveer een derde heeft ten hoogste basisonderwijs genoten. Met betrekking tot de onderwijservaring in Nederland bestaan er grote verschillen tussen de doelgroepen. Het zijn vooral de groepen met veel allochtonen (in het bijzonder nieuwkomers en vluchtelingen en oudkomers) die een taalcursus hebben gevolgd. Onderwijservaring met een andere (vak- of bedrijfs-) cursus ligt onder de autochtone doelgroepen op een hoger niveau. Een uitzondering hierop vormt de groep laag opgeleide allochtonen van de tweede generatie.

Met betrekking tot de huidige onderwijsdeelname geeft de overgrote meerderheid van de respondenten (ruim 70 procent) aan geen onderwijs te volgen. Strikt genomen, vormt dit de populatie van de potentiële doelgroep van het onderzoek. Alleen de groep volwassenen die algemeen vormend onderwijs willen inhalen, blijken hiermee reeds een aanvang te hebben genomen. De geringste deelname aan educatie treffen we aan bij de drie categorieën oudkomers, de laag opgeleide autochtonen en de ouderen. Onder diegenen die wel een opleiding volgen, scharen zich vooral de groepen die in aanmerking komen voor de verplichte inburgering (de nieuwkomers en de vluchtelingen), de volwassenen van het tweedekans onderwijs en de voortijdig schoolverlaters.

In het verlengde met het voorgaande wordt met name het ROC genoemd als instelling waar aan een cursus of opleiding wordt gevolgd. Het gaat dan opnieuw om nieuwkomers en vluchtelingen die deelnemen aan een NT2-taalcursus. Andere opleidingscentra zoals een reguliere instelling voor middelbaar of hoger beroepsonderwijs, een wijkcentrum of de volksuniversiteit zijn in dit verband niet of nauwelijks relevant.

7.3 De kennis van de Regionale Opleidingscentra

Ruim de helft van de benaderde respondenten is bekend met tenminste één van beide Regionale Opleidingscentra te Rotterdam. Over het algemeen is de bekendheid met deze instellingen het grootst onder nieuwkomers, vluchtelingen, voortijdig schoolverlaters en de volwassenen van het tweedekans onderwijs. Naar sociaal-demografische categorie is de bekendheid met de onderscheiden ROC's is vooral groot onder jongeren, autochtonen, allochtonen van de tweede generatie en de groep studerenden c.q. schoolgaanden.

In het bijzonder zijn de respondenten op de hoogte van het beroepsonderwijs dat deze instellingen aanbieden. De bekendheid met andere opleidingsrichtingen is over de gehele linie beïnvloedend minder groot. Met betrekking tot de kennis over de verschillende afdelingen van beide ROC's ontstaat er een nogal wisselend beeld. Ongeveer de helft is bekend met de afdelingen Economie & Administratie en Diensten & Gezondheidszorg. In mindere mate heeft men weet van de afdelingen Educatie & Taal en de afdeling Techniek. De kennis van het bestaan van onderwijsprogramma's ten behoeve van specifieke doelgroepen verschilt onderling eveneens. Educatie voor volwassenen en jongeren zijn onder ongeveer de helft van de respondenten bekend. Ten aanzien van onderwijs ten behoeve van allochtonen is dit een derde. Andere programma's zijn min of meer onbekend bij de potentiële doelgroep.

Naar doelgroep en achtergrondkenmerken van de respondenten ontstaat een zeer divers beeld over de kennis van afdelingen en onderwijsprogramma's. Wellicht is de etnische component

hierin nog het meest van belang. Doelgroepen met naar verhouding veel allochtonen (in het bijzonder de nieuwkomers en vluchtelingen, maar ook de volwassenen van het tweedekans onderwijs) zijn beter bekend met de afdeling Educatie. De overige doelgroepen zijn iets beter bekend met de verzorgende en administratieve afdelingen. Een vergelijkbaar beeld wordt zichtbaar met betrekking tot de kennis van educatie voor specifieke groepen. Onder nieuwkomers en vluchtelingen zien we over het algemeen een grote bekendheid met het taalonderwijs. Laag opgeleide autochtonen, voortijdig schoolverlaters en volwassenen die algemeen vormend onderwijs willen inhalen zijn beter bekend met het VAVO-onderwijs.

Minstens zo belangrijk is evenwel de constatering dat slechts een (kleine) minderheid kennis heeft van de onderscheiden afdelingen en onderwijsprogramma's van de ROC's. Anders gesteld, de potentiële doelgroep is beslist niet op de hoogte van alle onderwijsmogelijkheden bij deze opleidingscentra. Een positieve uitzonderling op dit beeld vormt de kennis van het taalonderwijs aanwezig bij de eerste generatie allochtonen. Bekendheid met de beroepsopleidingen is echter overheersend bij beide ROC's.

De wijze waarop de respondenten bekend zijn geraakt met (één van) beide ROC's is voor een deel te danken aan het feit dat zij er zelf een cursus volgen. Ook blijkt informatie van familie en vrienden in dit verband relevant. Formele informatiekanalen leggen beduidend minder gewicht in de schaal. Naar doelgroep en sociaal-demografische categorie is hier aangaande een redelijk overeenkomstig patroon gebleken.

Het beeld zoals opgetekend voor het Albeda College en het Zadkine College komt grotendeels overeen. Toch zijn er een aantal noemenswaardige verschillen. In algemene termen kennen iets meer respondenten het Albeda College dan het Zadkine College. Dit wordt mede bepaald door de grotere kennis van eerstgenoemde instelling onder nieuwkomers en vluchtelingen. Ook naar opleiding en onderwijsaanbod voor speciale groepen is de bekendheid van het Albeda College iets groter. Hiertegenover zijn de respondenten iets beter op de hoogte van de verschillende afdelingen van het Zadkine College. Met betrekking tot de kennis van de onderwijsprogramma's bestaan er geen noemenswaardige verschillen tussen beide opleidingsinstellingen. Ook de wijze waarop men deze instellingen heeft leren kennen is min of meer gelijk.

7.4 De kennis van de Regionale Opleidingscentra en de behoefte en deelname aan onderwijs

Indien we de kennis van beide instituten relateren aan de behoefte aan onderwijs, komt naar voren dat de behoefte aan onderwijs het grootst is onder de groep die kennis heeft van de

ROC's. Deze relatie is nog het sterkste voor het Albeda College. Met betrekking tot de deelname aan onderwijs ontstaat een vergelijkbaar patroon. Gebleken is namelijk dat de respondenten die deelnemen aan onderwijs ook beter op de hoogte zijn van de onderscheiden ROC's. Deze relatie is opnieuw sterker voor het Albeda College dan voor het Zakine College. Een actieve deelname aan educatie leidt dus ook tot een vergroting van de kennis van specifieke opleidingsmogelijkheden.

Vergelijken we de afzonderlijke sociaal-demografische en maatschappelijke categorieën, dan zien we dat deze relatie in het bijzonder opgaat voor de jongeren, autochtonen, tweede generatie allochtonen, de werkenden en de studerenden. In termen van deelname aan het onderwijs en de arbeidsmarkt zijn dit tevens de meest actieve groepen. Voor de eerste generatie allochtonen, werklozen en respondenten met een zorgtaak in het huishouden is deze relatie minder sterk.

Niet in de laatste plaats past de opmerking dat een aanzienlijk gedeelte van de benaderde respondenten (en met name de minst 'actieve' groepen) aangeven wel behoefte aan educatie te hebben, maar tegelijkertijd niet op de hoogte zijn van het bestaan van beide ROC's, laat staan van de verschillende afdelingen en onderwijsprogramma's.

LITERATUURLIJST

Amersfoort, H van en R. Penninx (1993), *Migratieontwikkeling en migratiebeheersing*. In: *Migratie, bevolking en politiek*. Instituut voor Sociale Geografie, Amsterdam.

Brink, M., B. Does, A. Odé en E. Tromp (2002), *Verscheidenheid in integratie. Evaluatie van de effectiviteit van de WIN*. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van BZK. RegioPlan, Amsterdam.

Dagevos, J, A. Odé en T. Pels (1999), *Etnisch-culturele factoren en de maatschappelijke positie van etnische minderheden. Een literatuurstudie*. Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO), Rotterdam.

Dienst Stedelijk Onderwijs (2001), *Monitor Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE). Doelgroepen van educatie 2001*. DSO, gemeente Rotterdam.

Dienst Stedelijk Onderwijs (2001), *Educatie 2001. De vraag bepaalt het aanbod*. DSO, gemeente Rotterdam.

Kemenade, K. van, N.A.J. Lagerweij, J.M.G. Leune en J.M.M. Ritzen (1986). *Onderwijs: bestel en beleid 2*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Lucassen J. en R. Penninx (1985), *Immigranten en nakomelingen in 1550-1985*. Meulenhof Informatief, Amsterdam.

Martens, E.P. (1999) *Minderheden in beeld, SPVA-98*. Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO), Rotterdam.

Martens, E. en Y.M.R. Weijers (2000) *Integratiemonitor 2000*. Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO), Rotterdam.

A. Odé (2002), *The ethnic-cultural and socio-economic position of minorities in the Netherlands, A comparison between Caribbean and Mediterranean minority groups*. Van Gorcum, Assen.

A. Odé en J. Veenman (2002), *Migrants' normative integration and their participation in the labour market*. In: Hagedoorn, L., J. Veenman and W. Vollebergh (ed.), *Cultural and structural integration in the Netherlands*. Aldershot, Ashgate, nog te publiceren.

Veenman, J. (1996), *Als de toekomst naar je toekomt. Tweede generatie Turkse, Marokkaanse en Kaapverdische jongeren in Rotterdam*, Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO), Rotterdam.

Veenman, J. (2002) *De toekomst in meervoud. Perspectief op multicultureel Nederland*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.